

DOKOPY 2025
DOKTORANDSKÁ
KONFERENCIA
*pedagogickej
fakulty*

ABSTRAKTY

OBSAH

BLOK 1: Učenie, adaptácia a pohoda v školskom prostredí

Mgr. Matej Hrabovský/ Prešov
Mgr. et Mgr. Klára Horváthová/ Olomouc
Mgr. Alexandra Kalinayová/ Prešov
PaedDr. Daniela Bodnárová/ Prešov
Mgr. Petronela Kovaľová/ Prešov

BLOK 2: Jazyk, porozumenie a rozvoj komunikačných kompetencií

Mgr. Dominika Molčanová/ Prešov
Mgr. Bára Hloucalová/ Praha
Mgr. Tamara Jenčová/ Prešov
Mgr. Monika Škodáčková/ Olomouc
PhDr. Ashgan Abouelmahasin / Praha

BLOK 3: Predprimárne vzdelávanie a kvalita raného učenia

Mgr. Barbora Balogová/ Prešov
Mgr. Petra Szántai/ Ružomberok
Mgr. Zuzana Mikušová/ Prešov

BLOK 4: Inovácie, stratégie a technológie vo vyučovaní

Mgr. Dominika Kušnírová DiS. art./ Prešov
Mgr. Mária Kul'hová/ Prešov
Mgr. Michal Hanzl/ Brno
Mgr. Sofia Michňáková/ Prešov

KOLOKVIUM DOKTORANDOV: Výskumné perspektívy v edukácii

Mgr. Zuzana Bednáriková/ Prešov
Mgr. Radoslava Gallová/ Prešov
Mgr. Laura Kráľová/ Prešov
PeaDr. Zuzana Marcineková/ Banská Bystrica
Mgr. Martina Pavko/ Bratislava
Mgr. Júlia Šebejová/ Prešov

MINDFULNESS V KONTEXTE EXEKUTÍVNYCH FUNKCIÍ: KONCEPTUÁLNE VÝZVY A IMPLIKÁCIE PRE VÝSKUM

Mindfulness in the Context of Executive Functioning: Conceptual Challenges and Implications for Research

Matej HRABOVSKÝ

Predmet príspevku: Mindfulness sa v posledných desaťročiach etablovalo ako významný psychologický konštrukt spájaný so zlepšovaním kognitívnych procesov, predovšetkým exekutívnych funkcií. Empirické štúdie potvrdzujú, že rozvoj mindfulness môže podporovať reguláciu pozornosti, inhibičnú kontrolu a emočnú sebareguláciu (Bishop et al. 2004; Tang, Hölzel & Posner 2015). V edukačnom prostredí sa mindfulness programy ukazujú ako nástroj na posilňovanie kľúčových aspektov exekutívneho fungovania u detí (Diamond 2013). Napriek tomuto potenciálu pretrvávajú v literatúre nejasnosti týkajúce sa definícií, operacionalizácie a metodologických prístupov, čo komplikuje porovnateľnosť výskumov a brzdi teoretický rozvoj. Predkladaná systematická prehľadová štúdia bola spracovaná v súlade s odporúčaniami PRISMA-ScR (Preferred Reporting Items for Systematic reviews and Meta-Analyses – Scoping Reviews) a mapuje spôsoby, akými je mindfulness konceptualizované v súvislosti s exekutívnymi funkciami, analyzuje ich teoretické východiská a poukazuje na najvýznamnejšie nedostatky súčasného výskumu. V rámci tejto štúdie boli analyzované teoretické definície mindfulness pochádzajúce z úvodných a teoretických častí vedeckých článkov.

Účel príspevku: Cieľom príspevku bolo preskúmať, ktoré exekutívne funkcie sú v súčasnej literatúre najčastejšie využívané pri definovaní mindfulness, ako sú tieto definície operacionalizované a aké metodologické prístupy sa pri tom používajú. Zámerom bolo identifikovať konceptuálne výzvy, zmapovať vývojové trendy v definovaní mindfulness a formulovať odporúčania pre budúci výskum zameraný na presnejšie uchopenie vzťahu medzi mindfulness a exekutívnymi funkciami. Takto zmapované teoretické rámce predstavujú východisko pre presnejšiu operacionalizáciu mindfulness v budúcich empirických výskumoch.

Použité metódy: Systematická prehľadová štúdia bola realizovaná v súlade s protokolom PRISMA, ktorý zabezpečuje transparentnosť a reprodukovateľnosť výskumu. Výskumná otázka bola štruktúrovaná pomocou TIO modelu (téma – definície mindfulness; záujem – exekutívne funkcie; výsledky – kategorizácia definícií). Literatúra bola vyhľadávaná v databáze Google Scholar vo februári 2024 s použitím kľúčových fráz („mindfulness definition“, „mindfulness conceptualisation“, „mindfulness model“, „mindfulness framework“). Z pôvodných 2 828 záznamov, po aplikácii kritérií inklúzie a exklúzie a odstránení duplicitných záznamov, zostalo 36 štúdií spĺňajúcich požiadavky. Na analýzu definícií mindfulness bola použitá kvalitatívna obsahová analýza s otvoreným kódovaním. Pre kódovanie sme využili rámec deviatich exekutívnych funkcií (plánovanie a stanovovanie

cieľov; organizácia a udržiavanie stratégie; pracovná pamäť; kognitívna flexibilita; inhibícia a kontrola impulzov; pozornosť; sebamonitorovanie; sebaregulácia emócií a správania; riešenie problémov a rozhodovanie). Kódovanie bolo realizované konsenzuálnym prístupom dvomi hodnotiteľmi, ktorí diskutovali nezhody až do úplnej zhody. Kvantitatívne sme vytvorili maticu prítomnosti/nepřítomnosti jednotlivých funkcií a následne “co-occurrence” maticu ich kombinácií.

Zhrnutie výsledkov: Analýza 102 definícií mindfulness ukázala, že najčastejšie sa v nich objavovala funkcia pozornosti a udržania sústredenia ($n = 66$), nasledovaná sebamonitorovaním a reguláciou výkonu ($n = 53$) a emočnou a behaviorálnou sebareguláciou ($n = 48$). Tieto výsledky naznačujú, že mindfulness je prevažne chápané ako proces zameraný na prítomnú pozornosť a reguláciu vnútorných stavov. Naopak, vyššie kognitívne funkcie, ako plánovanie ($n = 6$), organizácia ($n = 5$) či pracovná pamäť ($n = 6$), sa v definíciách vyskytovali len zriedkavo. Analýza klastrov ukázala dominantné kombinácie exekutívnych funkcií, pričom najčastejšie sa spájala pozornosť s emočnou reguláciou a sebamonitorovaním. Časová analýza naznačila, že po roku 2010 pribúdajú komplexnejšie metakognitívne a regulačné modely mindfulness (napr. S-ART model, Shapiro et al. 2006; Malinowski 2013). Výsledky poukazujú na rozpor medzi definíciami mindfulness, ktoré zdôrazňujú najmä pozornosť a reguláciu, a empirickými zisteniami, ktoré dokumentujú vplyv aj na zložitejšie exekutívne procesy, ako flexibilita, inhibícia či pracovná pamäť (Cásedas et al. 2020; Jha et al. 2019).

Stručný záver: Systematická prehľadová štúdia ukázala, že mindfulness je najčastejšie definované prostredníctvom pozornosti, sebamonitorovania a emočnej regulácie, zatiaľ čo vyššie exekutívne funkcie, ako plánovanie či rozhodovanie, zostávajú v súčasnej literatúre skôr okrajové. Tento posun poukazuje na prevládajúce chápanie mindfulness ako procesu okamžitej regulácie, no zároveň odhaľuje medzeru medzi definíciami a empirickými dôkazmi, ktoré naznačujú širšie kognitívne účinky. Výsledky prinášajú potenciál pre rozvoj ucelenejších modelov mindfulness, ktoré budú explicitne reflektovať komplexnejšie exekutívne procesy. Budúci výskum by mal preto integrovať metakognitívne a neurokognitívne perspektívy, spájať subjektívne a objektívne metódy merania a overovať aplikačné možnosti v edukačnom prostredí.

Kľúčové slová: mindfulness; exekutívne funkcie; systematický prehľad.

Key words: mindfulness; executive functions; systematic review.

Literatúra

BISHOP, S. R., LAU, M., SHAPIRO, S., CARLSON, L., ANDERSON, N. D., CARMODY, J., SEGAL, Z. V., ABBEY, S., SPECA, M., VELTING, D. a G. DEVINS, 2004. Mindfulness: A proposed operational definition. *Clinical Psychology: Science and Practice*, 11 (3), pp. 230 – 241.

CÁSEDAS, L., PIRRUCCIO, V., VADILLO, M. A. a J. LUPIÁÑEZ, 2020. Does mindfulness meditation training enhance executive control? A systematic review and meta-analysis. *Frontiers in Psychology*, 11, pp. 1 – 16.
DIAMOND, A., 2013. Executive functions. *Annual Review of Psychology*, 64, pp. 135 – 168.
JHA, A. P., MORRISON, A. B., DAINER-BEST, J., PARKER, S., ROSTRUP, N. a E. A. STANLEY, 2019. Minds “at attention”: Mindfulness training curbs attentional lapses in military cohorts. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 116 (6), pp. 1832 – 1841.
MALINOWSKI, P., 2013. Neural mechanisms of attentional control in mindfulness meditation. *Frontiers in Neuroscience*, 7, pp. 1 – 8.
SHAPIRO, S. L., CARLSON, L. E., ASTIN, J. A. a B. FREEDMAN, 2006. Mechanisms of mindfulness. *Journal of Clinical Psychology*, 62 (3), pp. 373 – 386.
TANG, Y. Y., HÖLZEL, B. K. a M. I. POSNER, 2015. The neuroscience of mindfulness meditation. *Nature Reviews Neuroscience*, 16 (4), pp. 213 – 225.

Kontakt

Mgr. Matej Hrabovský
Prešovská univerzita v Prešove
Pedagogická fakulta
Ul. 17. novembra 15, 080 01 Prešov
Slovenská republika
matej.hrabovsky@smail.unipo.sk

THE IMPACT OF MUSIC THERAPY ON BEHAVIOUR, COGNITIVE FUNCTIONS, AND WELL-BEING - THEORETICAL PRESENTATION OF A DISSERTATION PROJECT

**Vplyv muzikoterapie na správanie, kognitívne funkcie a subjektívnu pohodu -
Teoretické predstavenie projektu dizertačnej práce**

Klára HORVÁTHOVÁ

The subject of the paper: “It is striking that people with intellectual disabilities are practically absent from key theoretical and methodological discussions as well as from empirical studies in the field of music therapy and related therapeutic sciences. It is therefore reasonable to argue that people with intellectual disabilities are probably the most marginalized group of persons with disabilities in both society and research” (Vehmas & Miettinen 2021).

In the context of music therapy, we can confirm the first part of this claim – that people with intellectual disabilities are largely absent from theoretical and methodological discussions as well as from empirical research. Throughout the history of the music therapy profession, it has been evident that music therapists are able to work creatively and accessibly with people with intellectual disabilities, providing opportunities for personal development and supporting a strength-based approach. However, publications that describe such work in detail have often lacked a strong research foundation and have tended to resemble manuals or practitioner guides based on individual clinical experiences (Gross 2018). This gap between rich practical experience and limited scientific evidence represents a key problem that our research seeks to address.

In 2022, we decided to explore the field of music therapy for people with intellectual disabilities, primarily because there is a lack of comprehensive research focused on this area worldwide. After thoroughly extracting data from available sources, we developed a literature review titled Music Therapy for People with Intellectual Disabilities. During the preparation of this review, we found that the subfield of music therapy focusing on individuals with intellectual disabilities has not been systematically studied anywhere. Since interventions in this area often address a wide range of comorbidities – such as autism spectrum disorders, sensory impairments, or behavioural and emotional difficulties – we recognized that the conceptual and clinical scope of this topic is broad. To manage this complexity within our systematic review, we plan to define clear inclusion criteria based on diagnostic categories and intervention types, allowing us to structure and analyse the evidence within coherent subgroups.

Systematic reviews are a type of study characterized by a very complex methodology. They provide the highest level of scientific evidence and thus facilitate the faster and more effective implementation of evidence-based knowledge into practice (Klugar 2015).

Our current work focuses on a single quantitative systematic review that primarily assesses the effectiveness of music therapy interventions for people with intellectual disabilities. Depending on the scope and outcomes of this review, its findings may inform the design of a subsequent, broader review that could integrate different types of scientific evidence or combine multiple systematic review approaches (Aromataris & Munn 2020).

Our goal is to generate evidence that can inform and improve professional practice in the field of music therapy for people with intellectual disabilities. To achieve this, we are conducting a systematic review aimed at identifying and evaluating the effectiveness of music therapy interventions on behavioural, cognitive, and well-being outcomes. The implementation project that will follow will focus on translating these evidence-based findings into practical guidelines and tools for clinicians. One of the anticipated outputs is a methodological framework for music therapists working with people with intellectual disabilities, designed to support evidence-based and ethically grounded practice.

Purpose of the paper: To outline the dissertation project that systematically investigates the effectiveness of music therapy interventions for people with intellectual disabilities through a quantitative systematic review. The paper aims to demonstrate how evidence derived from this review can contribute to a more structured and empirically grounded understanding of the behavioural, cognitive, and well-being outcomes associated with music therapy in this population.

Methodology: The study follows the systematic review methodology of the Joanna Briggs Institute (JBI), Adelaide (Aromataris & Munn 2020), and will be reported in accordance with the Preferred Reporting Items for Systematic Reviews and Meta-Analyses (PRISMA) checklist (Page et al. 2021). The protocol for the review has been completed and serves as the foundation for the ongoing data collection and analysis.

The review includes quantitative studies published up to 2025 that evaluate the effectiveness of music therapy interventions for people with intellectual disabilities. Inclusion criteria focus

on participants diagnosed with intellectual disability (with or without comorbidities), interventions explicitly identified as music therapy, and outcomes related to behaviour, cognitive functions, or well-being.

Data are being extracted and managed using the SUMARI software, with two independent reviewers conducting screening, critical appraisal, and data synthesis. A meta-analysis will be performed where sufficient homogeneity of data is identified; otherwise, results will be narratively synthesised.

In the subsequent implementation phase, evidence from the review will be translated into practice through pilot testing of selected interventions and evaluation of their clinical applicability in music therapy settings. This process will inform the development of methodological guidelines and practice recommendations for music therapists.

Results: The research is currently in progress; therefore, final results are not yet available. However, the analysis of the studies included so far indicates three preliminary thematic areas that dominate the existing evidence base: (1) the impact of music therapy on behavioural regulation and social interaction, (2) the role of musical activities in supporting cognitive development and attention, and (3) the contribution of music-based interventions to emotional well-being and quality of life.

The paper presents the full process of developing the systematic review, including the search strategy, data extraction, and preliminary synthesis of findings across these thematic domains. This structure allows for an emerging interpretation of how different music therapy approaches may influence behavioural, cognitive, and well-being outcomes in individuals with intellectual disabilities.

Summary: The study contributes to strengthening the evidence base of music therapy practice for people with intellectual disabilities by systematically identifying and evaluating effective interventions. Preliminary findings highlight the need for better standardisation of intervention protocols and more consistent outcome measurement across studies.

The systematic review forms the foundation for a subsequent implementation project that will translate synthesised evidence into practice guidelines and pilot applications in therapeutic settings. While the review is limited by the methodological diversity and varying quality of available studies, it provides a structured overview of current evidence and outlines clear directions for further empirical and clinical development in the field.

Key words: music therapy; intellectual disability; behaviour; cognitive functions; well-being.

Literatúra

- AROMATARIS, E., & Munn, Z. 2020. *JB1 Manual for Evidence Synthesis*. JBI.
- GROSS, R., 2018. The Social Model of Disability and Music Therapy: Practical Suggestions for the Emerging Clinical Practitioner. *Voices: A World Forum for Music Therapy*, 18(1).
- KLUGAR, M. 2015. *Systematická review ve zdravotnictví*. Univerzita Palackého v Olomouci.

PAGE, MJ., et al. 2020 *The PRISMA 2020 statement: an updated guideline for reporting systematic reviews*. Syst Rev 2021; 10(1):89.

VEHMAS, S., & MIETOLA, R., 2021. *Narrowed Lives: Meaning, Moral Value, and Profound Intellectual Disability*. Stockholm: Stockholm University Press.

Contact

Mgr. et Mgr. Klára Horváthová
Univerzita Palackého v Olomouci
Pedagogická fakulta
Žižkovo nám. 5, 779 00 Olomouc
Česká republika
klara.horvathova01@upol.cz

PREHLADOVÁ ANALÝZA VALIDIZAČNÝCH ŠTÚDIÍ NÁSTROJOV MERANIA REZILIENCIE V ŠTÁTOCH EÚ

Overview analysis of validation studies of resilience measurement tools in EU countries

Alexandra KALINAYOVÁ

Predmet príspevku: Koncept reziliencie sa v posledných desaťročiach stal jedným z kľúčových pojmov vo výskume psychológie a pedagogiky. Domhardt a kol. (2015) definujú rezilienciu ako proces, v ktorom dochádza k pozitívnej adaptácii jedinca, napriek prítomnosti nepriaznivých okolností. Výskumy v tejto oblasti prinášajú nielen teoretické, ale hlavne aplikačné uchopenie konceptu reziliencie vo forme intervenčných programov. Na to, aby sme mohli rezilienciu spoľahlivo skúmať, je potrebné disponovať validizovanými nástrojmi, ktoré zabezpečia presnosť a porovnateľnosť získaných údajov. Bez validného nástroja môže meranie priniesť chybné a skreslené výsledky, ktoré následne vedú k neefektívnym intervenciám. Pre potreby nášho výskumu sme sa rozhodli systematickým spôsobom identifikovať dostupné validizačné štúdie zamerané na nástroje merajúce rezilienciu detí v štátoch Európskej únie.

Účel príspevku: Hlavným cieľom systematickej prehľadovej štúdie bolo identifikovať a analyzovať dostupné validizačné štúdie nástrojov merania reziliencie u detí v štátoch Európskej únie. Parciálnymi cieľmi bolo identifikovať konkrétne nástroje merania reziliencie u detí, ktoré už boli v európskych štátoch validizované a preskúmať, v ktorých krajinách, na akej vekovej kategórii boli výskumy realizované, aký bol zvolený metodologický postup a aké boli výsledky validizácie.

Použité metódy: Dizajn výskumu zodpovedá systematickej prehľadovej štúdii, pri ktorom sme postupovali tak, aby nám umožnil zabezpečiť transparentnosť a reprodukovateľnosť zistení v danej oblasti. Výskumný súbor tvorili štúdie, ktoré spĺňali vopred stanovené podmienky, definované ako kritériá vyradenia a zaradenia do súboru, ako napríklad jazyk, krajina v ktorej sa výskum realizoval, vek respondentov a oblasť výskumu. Zaradené boli len plnotextové štúdie. Vyradené boli štúdie, ktoré kritériá zaradenia nespĺňali a taktiež štúdie,

ktoré sa zameriavali na validizáciu nástroja konkrétnych ochranných alebo rizikových faktorov v rámci reziliencie. Vyhľadávanie prebiehalo v databázach Web of Science a Scopus v priebehu mesiacov september a október. Použité boli kombinácie kľúčových slov, ktoré sme spájali pomocou boolean operátorov *OR, *AND a *NOT/*AND NOT. Použili sme kľúčové slová: resilience, validation, measurement, child a ich synonymá, ktoré sme zadávali v rámci vyhľadávania postupne, každé do samostatného riadku. Následné triedenie prebiehalo v niekoľkých krokoch s využitím dostupných filtrov v rámci zvolených databáz. Po aplikovaní vhodných a dostupných filtrov nasledovalo ďalšie triedenie na základe názvu štúdie. Ďalšia selekcia bola založená na posúdení vhodnosti štúdie na základe abstraktu. Výsledok posledného triedenia, odstránenia duplikátov, predstavoval konečný počet štúdií zaradených do výskumného súboru, ktorý podliehal podrobnej analýze plného textu štúdie. Na posudzovaní vhodnosti štúdií sa zúčastnili dvaja hodnotitelia.

Zhrnutie výsledkov: Vyhľadávanie prebiehalo systematicky v rámci vopred stanovených krokov, ktoré boli uplatnené rovnako v oboch databázach – Web of Science a Scopus. V prvých piatich krokoch sme postupne zadávali kľúčové slová a ich synonymá do vyhľadávacieho riadku. Po zadaní prvého kľúčového slova resilience databáza Web of Science identifikovala 317 483 štúdií, zatiaľ čo databáza Scopus 308 043 štúdií. Po pridaní druhého kľúčového slova validation sa počet štúdií znížil na 14 773 (Web of Science) a 8 503 (Scopus). Tretie kľúčové slovo measurement ďalej redukovalo počet identifikovaných štúdií na 8 004 v databáze Web of Science a 4 539 v Scopuse. Po pridaní štvrtého kľúčového slova child zostalo v databáze Web of Science 1 858 a v Scopuse 844 štúdií. Posledný vyhľadávací krok zahŕňal kombináciu predchádzajúcich pojmov s použitím boolean operátora *NOT, ktorým boli vylúčené nežiaduce oblasti výskumu. V dôsledku tohto kroku identifikovala databáza Web of Science 1 318 a Scopus 686 štúdií. Následne boli aplikované filtračné položky, ako jazyk publikácie, krajina realizácie výskumu, druh prístupu – open access a oblasť výskumu. Po aplikovaní posledného filtra zostalo v databáze Web of Science 125 štúdií, zatiaľ čo databáza Scopus identifikovala 44 štúdií. Tieto štúdie následne podliehali osobnej selekcii, ktorá pozostávala z troch kôl triedenia na základe názvu, abstraktu a odstránenia duplikátov. Finálny výskumný súbor tvorilo 13 validizačných štúdií z oboch databáz, ktoré boli následne predmetom hlbšej analýzy. Medzi najčastejšie validizované nástroje merania reziliencie u detí v štátoch EÚ patrila škála Resilience Scale - RS-14 (Oliveira, A., Matos, A. P., Pinheiro, M., Oliveira, S. 2015; Zelviene, P., Jovarauskaite, L. a Truskauskaite-Kuneviciene, I. 2021; Surzykiewicz, J., Konaszewski, K. A Wagnild, G. 2019) a Resilience Scale for Adolescents - READ (Janousch, C., Anyan, F., Hjemdal, O. a Hirt, CN. 2020; Pérez-Fuentes, M. D. C., Molero Jurado, M. D. M., Barragán Martín, A. B. a kol. 2020; Anyan, F., Morote, R., Las Hayas, C. a kol. 2021).

Stručný záver: Prehľadovou štúdiou sme identifikovali validizačné štúdie nástrojov merania reziliencie u detí v krajinách Európskej únie. Tým sme získali prehľad o najčastejšie využívaných nástrojoch a ich validite. Dosiahnuté zistenia umožňujú zvoliť vhodné a overené nástroje merania reziliencie pre potreby dizertačnej práce a ďalšieho výskumu. Konkrétnejšie

odpovede na parciálne ciele a analýza psychometrických vlastností nástrojov budú odpredzreté v rámci príspevku na konferencii DOKOPY.

Kľúčové slová: reziliencia; prehľadová štúdia; validizácia; výskumný nástroj.

Key words: resilience; systematic review; validation; research tool.

Literatúra

- ANYAN, F., MOROTE, R., LAS HAYAS, C. a kol., 2021. Measuring Resilience Across Participating Regions in the UPRIGHT EU Horizon 2020 Project: Factor Structure and Psychometric Properties of the Resilience Scale for Adolescents. *Frontiers in Psychology*. 12:629357. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.629357>
- DOMHARDT, M., MUNZER, A., FEGERT, JM., GOLDBECK, L., 2015 Resilience in survivors of child sexual abuse: a systematic review of the literature. *Trauma, Violence & Abuse* 16(4), 476–493. <https://doi.org/10.1177/1524838014557288>
- JANOUSCH, C., ANYAN, F., HJEMDAL, O. a HIRT, CN., 2020. Psychometric Properties of the Resilience Scale for Adolescents (READ) and Measurement Invariance Across Two Different German-Speaking Samples. *Frontiers in Psychology*. 11:608677. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.608677>
- OLIVEIRA, A., MATOS, A. P., PINHEIRO, M., OLIVEIRA, S., 2015. Confirmatory Factor Analysis of the Resilience Scale Short form in a Portuguese Adolescent Sample, *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 165 pp. 260 – 266. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.12.630>
- PÉREZ-FUENTES, M. D. C., MOLERO JURADO, M. D. M., BARRAGÁN MARTÍN, A. B. a kol., 2020. Validation of the Resilience Scale for Adolescents in High School in a Spanish Population. *Sustainability*, 12(7), 2943. <https://doi.org/10.3390/su12072943>
- SURZYKIEWICZ J, KONASZEWSKI K. a WAGNILD. G., 2019. Polish Version of the Resilience Scale (RS-14): A Validity and Reliability Study in Three Samples. *Frontiers in Psychol*. 9:2762. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.02762>
- ZELVIENE, P., JOVARAUSKAITE, L. a TRUSKAUSKAITE-KUNEVICIENE, I., 2021. The Psychometric Properties of the Resilience Scale (RS-14) in Lithuanian Adolescents. *Frontiers in Psychology*. 12:667285. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.667285>

Kontakt

Mgr. Alexandra Kalinayová
Prešovská univerzita v Prešove
Pedagogická fakulta
Ul. 17. novembra 15, 080 01 Prešov
Slovenská republika
alexandra.kalinayova@smail.unipo.sk

**PREVENČIA PROBLÉMOV S NÁVYKOVÝMI LÁTKAMI U RÓMSKÝCH
ŽIAKOV ZO SOCIÁLNE ZNEVÝHODNENÉHO PROSTREDIA
V ZÁKLADNEJ ŠKOLE**

**The prevention of the substance abuse usage among Roma pupils from socially
disadvantaged background in elementary school**

Daniela BODNÁROVÁ

Predmet príspevku: Liba (2022) na základe výskumných výsledkov uvádza, že osobitne závažných problémom rómskej zdravotnej reality je práve skorá a tolerovaná konzumácia návykových látok. Ide o to, že rómske deti nezriedka fajčia, požívajú alkoholické nápoje, čím len napodobňujú modely správania svojich rodičov, príbuzných a komunity. Monitoring rómskych žiakov na primárnom stupni vzdelávania (Liba 2006 a, b) umožnil konštatovať kontakty (občasnú konzumáciu) alkoholu a fajčenie už v mladšom školskom veku, alkohol a tabak sú vnímané ako bežná súčasť života. Baška et al. (2007) uvádzajú súvislosť medzi vekom vzniku fajčiarskeho návyku a intenzitou fajčenie, t.j. počtom vyfajčených tabakových výrobkov za deň – skorší vek začiatku pravidelného fajčenie zvyšuje intenzitu fajčenia v neskoršom veku. Analýza ďalších výsledkov ako napr. Poppera, Szeghyho, Šarkozyho (2009) potvrdzuje vysokú prevalenciu konzumácie tabakových výrobkov u Rómov – u všetkých skúmaných vekových skupín, ako aj u oboch pohlaví prekračovala 50%. Závažnosť problému návykových látok sa zväčšuje v súvislosti so znižujúcou sa vekovou hranicou ich užívania. Slovenská republika sa podľa Medzinárodného úradu pre kontrolu narkotík (INCB) približuje k Európskemu priemeru. Prieskumy TAD1 – (Hamade, Janechová, Nociar 2012; In: Jurkovičová, Štefaniková 2012) hovoria o veku okolo 11 rokov s prvým kontaktom tabaku a základným druhom alkoholu. Ale prieskumy TAD2 (Nociar, Luha) z roku 2016 hovoria, že závislosť sa objavuje už vo vekovej kategórii do 10 rokov. S väčším množstvom voľného a nevyužitého času, času bez dozoru, vzniká u jedincov obdobie zvedavosti a skúšania rekreačného užívania cigariet, alkoholu alebo drog. Medzi hlavné príčiny užívania návykových látok v tomto veku je ľahšia dostupnosť, ktorá je spojená tiež so sociálnym prostredím pôsobiacim na žiakov. V dnešnej spoločnosti plní dôležitú rolu v prevencii užívania návykových látok najmä škola, kde sa rómski žiaci často prvýkrát zoznámia s problémami, ktoré pravidelná konzumácia návykových látok spôsobuje. Riziká spojené s návykovými látkami si vyžadujú premyslenú a systematickú prevenciu, ktorá by mala rómske deti a žiakov nielen vzdelávať, ale tiež vychovávať. Momentálne uplatňované zdravotno-preventívne programy na Slovensku: Zdravie hrou; Zober loptu, nie drogy; (Ne)hovorme o drogách; Unplugged. Preto sme sa rozhodli venovať danej problematike.

Účel príspevku: Cieľom príspevku je prezentovať špecifiká rómskych žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia vo vzťahu k riziku užívania návykových látok. Uviesť a zdôvodniť potrebu uplatnenia preventívnych programov pri reflektovaní uvedených špecifik. Konkretizovať publikované štúdie a príspevky analyzujúce daný problém.

Použité metódy: Z hľadiska metodológie výskumu budeme uplatňovať metódy kvalitatívneho a kvantitatívneho výskumu. Prevenciu - edukačný modelový program pre rómskych žiakov zo znevýhodneného prostredia budeme realizovať a verifikovať pomocou pedagogického kváziexperimentu. Bude realizovaná obsahová a komparatívna analýza školských vzdelávacích a preventívnych programov na Slovensku i v zahraničí, neštandardizovaný dotazník zisťujúci okolnosti a dôvody prvých kontaktov rómskych žiakov s návykovými látkami, neštruktúrovaný

rozhovor s rómskymi žiakmi zo sociálne znevýhodneného prostredia, štruktúrovaný rozhovor s učiteľmi žiakov výskumnej vzorky i koordinátorom protidrogovej prevencie a štruktúrované pozorovanie žiakov výskumnej vzorky. Výskumnú vzorku budú tvoriť dve skupiny rómskych žiakov 4. ročníka, ktorí sú vzdelávaní v základnej škole štandardného typu (experimentálna a kontrolná skupina).

Zhrnutie výsledkov: Očakávaným prínosom dizertačnej práce bude vytvorenie a overenie edukačného modelového programu primárnej prevencie problémov s návykovými látkami na podporu vedomostí a nekonzumentského správania sa u vybranej skupiny rómskych žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia.

Stručný záver: Podľa uvedených skutočností a posúdenia problematiky (príčin, súvislostí) užívania návykových látok, je hlavným cieľom zvýraznenie potreby a realizácie prevencie problémov s návykovými látkami u rómskych žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia prostredníctvom účinných stratégií v základných školách.

Kľúčové slová: prevencia; návykové látky; rómski žiaci zo znevýhodneného prostredia.

Key words: prevention; addictive substances; roma pupils from a socially disadvantaged environment.

Literatúra

- BAŠKA, T., OCHABA R. a P. ŠŤASTNÝ, 2007. *Vybrané aspekty kontroly tabaku*. Martin: Národná koalícia pre kontrolu tabaku v SR.
- HAMADE, J., JANECHOVÁ, H. a A. NOCIAR, 2012. Zhodnotenie trendov v užívaní drog na základe prieskumov TAD (tabak, alkohol, drogy) u žiakov ZŠ a študentov SŠ. In: J. Jurkovičová a Z. Štefániková (eds.): *Životné podmienky a zdravie*. Bratislava: Úrad verejného zdravotníctva, s. 239-246.
- LIBA, J., 2006a. Rómske deti a návykové látky. In: *Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie „Zvyšovanie úrovne socializácie rómskeho etnika prostredníctvom systémov vzdelávania sociálnych a misijných pracovníkov a asistentov učiteľa“*. Nitra: FSVZ, UKF, s. 164-170.
- LIBA, J., 2006b. Skúsenosti a frekvencia kontaktov rómskych žiakov s návykovými látkami. In: *Zborník príspevkov „Zvyšovanie úrovne socializácie rómskej komunity“*. Prešov: PF, PU, s.129 – 134.
- LIBA, J. (ed.), 2022. *Výchova k zdraviu v edukácii rómskych žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia*. Zborník vedeckých štúdií. Prešov: PU.
- NOCIAR A, LUHA J. 2017. Niektoré výsledky pilotnej štúdie TAD2. Dostupné na: www.infodrogy.sk
- POPPER, M., SZEGHY, P. a Š. ŠARKOZY, 2009. *Rómska populácia a zdravie: Analýza situácie na Slovensku*. Bratislava: PDCS.

Kontakt

PaedDr. Daniela Bodnárová
Prešovská univerzita v Prešove
Pedagogická fakulta
Ul. 17. novembra 15, 080 01 Prešov
Slovenská republika
daniela.bodnarova@smai.unipo.sk

**PILOTNÉ OVEROVANIE VÝSKUMNÝCH NÁSTROJOV NA ZISŤOVANIE
ŠKOLSKEJ ADAPTÁCIE ŽIAKOV V 1. ROČNÍKU ŠKOLSKEJ DOCHÁDZKY**
**Pilot Testing of Research Tools for Assessing School Adaptation of Pupils in the First
year of School Attendance**

Petronela KOVAČOVÁ

Predmet príspevku: Proces adaptácie žiaka prvého ročníka je spojený so súborom požiadaviek, ktorých zvládnutie závisí od individuálnych rozdielov vnímania a prežívania záťaže. Ovplyvňuje jeho akademický výkon, sociabilitu, emocionálnu stránku a celkovo adaptabilitu na školu, a je nevyhnutný pre úspešné začlenenie žiaka do školského prostredia. Na základe rozdielu medzi požiadavkami školy a predpokladmi žiaka na ich zvládnutie sa u niektorých žiakov vyskytujú tzv. adaptačné ťažkosti, ktoré sa môžu prejavovať napríklad ako nedodržovanie pravidiel správania, neobľúbenosť medzi spolužiakmi prípadne neschopnosť nadviazať uspokojivé vzťahy a kontakty s rovesníkmi (Teleková 2021, Teleková a kol. 2023). Schopnosť pozitívne reagovať na nové situácie a zmeny v školskom prostredí je zvlášť dôležitá pre udržanie a rozvoj psychického zdravia jednotlivca (Kubíková 2024). V školskom prostredí u žiakov po nástupe do 1. ročníka primárneho vzdelávania vzniká potreba učiteľov včas identifikovať adaptačné ťažkosti žiaka, avšak v súčasnosti v tejto oblasti konštatujeme nedostatok relevantných diagnostických nástrojov. Metodiky, ktoré sme použili vo výskume, pracujú s podobnými subškálami, preto sme overením oboch nástrojov zistovali ich citlivosť na zaznamenávanie zmien v adaptácii žiakov v ich správaní, a zároveň sme sa zamerali na to, či poskytujú porovnateľné alebo diferencované výstupy.

Účel príspevku: Cieľom príspevku je prezentovať výsledky pilotného overovania nástrojov Teacher Observation of Classroom Adaptation (TOCA) a Dotazníka predností a nedostatkov (SDQ-Svk), v ktorom sme overovali ich funkčné a praktické využitie pri identifikovaní adaptačných ťažkostí žiakov 1. ročníka základných škôl. Dotazníkmi sme zisťovali citlivosť a schopnosť zaznamenávať zmeny v správaní žiaka, ktoré by mohli byť použité na vytvorenie jeho individuálnej adaptačnej krivky.

Použité metódy: Výskumný súbor tvorili žiaci prvého ročníka v počte 25 žiakov základnej školy v meste Prešov. Pri realizácii výskumu boli použité meracie nástroje, dotazník Teacher Observation of Classroom Adaptation (TOCA), ktorý je špecificky orientovaný na správanie žiakov v triede a poskytuje systematické hodnotenie učiteľom (Koth, Bradshaw a Leaf 2009), a Dotazníkom predností a nedostatkov (SDQ-Svk), ktorý slúži na zachytenie a zistenie frekvencie výskytu jednotlivých adaptačných ťažkostí (Goodman 1997; Ciceková, Mikulajová, Boleková 2021). Nástroje boli použité v podobe hárku s úvodnými informáciami a popisom používania, ktoré vyplňal učiteľ. Dotazník TOCA má 21 položiek a mapuje tri subškály: vyrušujúce správanie, problémy s pozornosťou a prosociálne správanie. V rámci interpretácie skóre v jednotlivých škálach je potrebné vedieť, že čím vyššie skóre, tým horší výsledok, okrem dimenzie prosociálneho správania, kde vyššie skóre znamená lepší výsledok.

Na základe výpočtov koeficientu Cronbachova α (α) pre jednotlivé subškály dotazníka TOCA sme získali hodnoty: α pre vyrušujúce správanie 0,871; α pre problémy s pozornosťou 0,952 a α prosociálneho správania 0,728. Dotazník SDQ-Svk disponuje 25 položkami, zohľadňuje subškály: emocionálne symptómy, problémové správanie, hyperaktivita a nepozornosť, ťažkosti vo vzťahoch s rovesníkmi, prosociálne správanie. Koeficient Cronbachova α pre jednotlivé subškály dotazníka SDQ-Svk sme získali hodnoty: α emocionálnych symptómov 0,645; α problémového správania 0,777; α pre hyperaktivitu a nepozornosť 0,892; α ťažkosti vo vzťahoch s rovesníkmi 0,758 a α pre prosociálne správanie 0,672. Kriteriálna súbežná validita medzi subškálami zatiaľ nebola analyzovaná, avšak bude súčasťou pripravovaného príspevku.

Zhrnutie výsledkov: Výsledky boli spracované prostredníctvom deskriptívnej štatistiky. V rámci vyhodnotenia boli zohľadňované výsledky žiakov v hraničných a abnormálnych hodnotách v jednotlivých dimenziách. Osem žiakov dosiahlo hraničné a abnormálne hodnoty v dotazníku SDQ-Svk, ktoré poukazujú na možné rizikové oblasti v psychosociálnom vývine, a to u štyroch žiakov v oblasti ťažkostí vo vzťahoch s rovesníkmi, a u štyroch žiakov sa vyskytli zvýšené skóre v ďalších subškálach, konkrétne v oblastiach emocionálnych symptómov, problémov v správaní, hyperaktivity a nepozornosti, prosociálneho správania a ťažkostí vo vzťahoch s rovesníkmi, pričom každý žiak dosiahol abnormálne hodnoty v jednej z uvedených oblastí. V dotazníku TOCA, na rozdiel od SDQ-Svk, nepoužívame delenie na normálové-hraničné-abnormálne hodnoty, ale sledujeme, v ktorých subškálach dosahuje žiak vyššie skóre. Zvýšenú mieru problémov dosahovalo desať žiakov, z ktorých 8 bolo totožných s výsledkami v dotazníku SDQ-Svk. Na subškále prosociálnych vzťahov osem žiakov dosiahlo vyššie skóre, vo vyrušujúcom správaní päť žiakov a rovnako vyššie skóre dosiahlo päť žiakov aj v problémovom správaní.

Stručný záver: Výskumný zámer korešponduje s formulovanými cieľmi pilotného overovania. Na základe výpočtov koeficientu Cronbachova α pre jednotlivé subškály dotazníkov možno konštatovať, že obidva nástroje vykazujú prijateľnú mieru vnútornej konzistencie, čo potvrdzuje ich spoľahlivosť a vhodnosť na využitie v školskom prostredí. Napriek tomu, že TOCA získala v oblasti vnútornej reliability lepšie výsledky, dotazník SDQ-Svk ponúka širšie spektrum subškál a zároveň určuje identifikáciu hraničných a patologických hodnôt. Získané výsledky potvrdzujú, že prostredníctvom obidvoch zvolených výskumných nástrojov je možné účinne sledovať a zaznamenávať správanie žiakov vo vybraných oblastiach, ktoré môžu slúžiť ako indikátory adaptačných ťažkostí. Učiteľ ich môže využiť v praxi na včasné zaznamenanie problémového správania a navrhnutie vhodných podporných postupov. Limitom výskumu je nízky počet hodnotených žiakov a možná subjektivita pri ich hodnotení len jedným pozorovateľom, avšak v neskoršom výskume je plánované rozšírenie výskumného súboru a analýza aj prostredníctvom metód induktívnej štatistiky.

Kľúčové slová: adaptácia; školská adaptácia; Teacher Observation of Classroom Adaptation - TOCA dotazník, dotazník predností a nedostatkov SDQ-Svk.

Key words: adaptation; school adaptation; Teacher Observation of Classroom Adaptation - TOCA Questionnaire, Strengths and Deficits Questionnaire SDQ-Svk.

Literatúra

- CICEKOVÁ, J., MIKULAJOVÁ, M. a V. BOLEKOVÁ, 2021. Dotazník predností a nedostatkov SDQ – diagnostický nástroj na posudzovanie duševného zdravia dieťaťa. In: *Prevenčia*. č. 1., s. 16-25.
- KOTH, CH., BRADSHAW, C. a P. LEAF, 2009. Teacher observation of classroom adaptation–checklist: development and factor structure. [online] In: *Measurement Evaluation in Counseling and Development*. Vol. 42. pp. 15-30.
- GOODMAN, R., 1997. The Strengths and Difficulties Questionnaire: A Research Note. In: *Journal of Child Psychology and Psychiatry* [online]. 1997, roč. 38, č. 5, s. 581–586. Dostupné na: <https://acamh.onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/j.1469-7610.1997.tb01545.x>
- KUBÍKOVÁ, K., 2024. *Strach a učení*. Praha: Grada Publishing, a.s.
- SLEZÁKOVÁ, T. a A. TIRPÁKOVÁ, 2006. *Adaptácia dieťaťa na školu*. Nitra: Pedagogická fakulta UKF v Nitre.
- TELEKOVÁ, R., 2021. Rodina v kontexte adaptácie žiaka na začiatku školskej dochádzky. In: *GRANT Journal* [online]. 2021, roč. 9, č. 2, s. 69–73. Dostupné na: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.grantjournal.com/issue/0902/PDF/0902telekova.pdf>
- TELEKOVÁ, R., MARCINEKOVÁ, A. a D. GONDA, 2023. Adaptation Difficulties of Children at the Beginning of School Attendance Based on the Optics of Primary School Teachers. In: *Children*. [online]. 2023, roč. 10, č. 2, s. 1-13. Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/368675831_Adaptation_Difficulties_of_Children_at_the_Beginning_of_School_Attendance_Based_on_the_Optics_of_Primary_School_Teachers#fullTextFileContent

Kontakt

Mgr. Petronela Koval'ová
Prešovská univerzita v Prešove
Pedagogická fakulta
Ul. 17. novembra 15, 080 01 Prešov
Slovenská republika
petronela.kovalova@smail.unipo.sk

DEFICITY VO FONEMATICKOM UVEDOMOVANÍ DETÍ ZO SOCIÁLNE ZNEVÝHODNENÉHO PROSTREDIA

Deficits in phonemic awareness in children from socially disadvantaged background

Dominika MOLČANOVÁ

Predmet príspevku: Prostredie s nižším sociálno-ekonomickým statusom rodiny je charakteristické tým, že podnety na rozvoj dieťaťa sú oslabené, čo sa následne prejavuje zaostávaním detí vo všetkých oblastiach jazykovej kompetencie. Autori Zápotočná a Urban (2020) svojím výskumom potvrdzujú túto koreláciu medzi sociálnym zázemím dieťaťa a úrovňou jazykovej kompetencie. Dané tvrdenie dokazujú aj iné výskumy dotýkajúce sa predovšetkým problematiky nedostatočného rozvoja fonematického uvedomovania v prostredí sociálneho znevýhodnenia (Buckingham et al. 2014, Peixoto et al. 2023). Výskumy naznačujú potrebu rozvoja ranej čitateľskej gramotnosti detí prostredníctvom fonematického uvedomovania a vytvárania pozitívneho vzťahu ku knihám. Vychádzajúc z výskumov podporujúcich rozvoj fonematického uvedomovania (napr. Stanovich et al. 1984, Dufva 2001, Elbro, Peterson 2004) konštatujeme, že u detí zo sociálne znevýhodneného prostredia (SZP), u ktorých sa stretávame s nedostatočne rozvinutým komunikačným kódom v slovenskom jazyku, predstavuje rozvoj zvukovej stránky jazyka podstatným atribútom rozvoja jazykovej kompetencie.

Účel príspevku: V príspevku prezentujeme interpretáciu výsledkov predvýskumu zameraného na deficit vo fonematickom uvedomovaní detí zo sociálne znevýhodneného prostredia. Cieľom príspevku je popis zostaveného pretestu a následná interpretácia zaznamenaných nedostatkov v experimentálnej skupine detí zo SZP. Realizácia a vyhodnotenie pretestu v predvýskume ukázali, v ktorých oblastiach fonematického uvedomovania sme u respondentov zaznamenali najvýraznejšie nedostatky. Zistené deficit boli východiskom pri tvorbe úloh v intervenčnom programe pre respondentov výskumu v experimentálnej skupine. Intervenčný program bude aplikovaný so zámerom eliminovania identifikovaných deficitov detí vo fonematickom uvedomovaní a výsledky jeho efektívnosti budú interpretované na základe posttestu.

Použité metódy: Výskumná metóda, ktorú vo výskume považujeme za primárnu je kvalitatívna experimentálna intervencia, ktorá experimentálne zasahuje premenné výskumu. Pri realizácii výskumnej časti práce a plnení stanoveného cieľa využijeme viaceré výskumné metódy a testy kvalitatívneho a kvantitatívneho charakteru, zmiešaný výskum. Kvantitatívna časť práce bude založená na preteste a postteste, v ktorých zistíme úroveň fonologických zručností pred a po intervencii. Príspevok popisuje pretest a ponúka parciálne výsledky z predvýskumu. Výskumný súbor tvorilo 5 respondentov experimentálnej skupiny detí zo sociálne znevýhodneného prostredia (konkrétne z marginalizovaných rómskych komunít, MRK) vo veku 5 – 6 rokov v povinnom predškolskom vzdelávaní v materskej škole. Počas predvýskumu sme respondentom vypracovali kazuistiky a zaznamenávali priebeh práce na

zadaných úlohách so zameraním na individuálny prístup k deťom. Zároveň sme identifikovali nedostatky testu, ktoré sa pri jeho administrácii vyskytli. Orientačný diagnostický test, ktorým sme zisťovali úroveň fonematických zručností u detí pred tréningom, sa zameriava na bazálne zložky fonematického uvedomovania a auditívnej percepcie, ktorými sú sluchová analýza a syntéza (izolácia prvej a poslednej hlásky, skladanie hlások, diskriminácia pseudoslov, slabikovanie slov, rýmovanie slov, auditívna pamäť, diferenciácia figúry a pozadia).

Zhrnutie výsledkov: Výsledky pretestu v experimentálnej skupine detí zo sociálne znevýhodneného prostredia (z MRK) poukazujú na deficit najmä v oblasti *izolácie hlások, skladania hlások, diskriminácie pseudoslov a auditívnej pamäti*. Izolovať prvú a poslednú hlásku dokázali dvaja respondenti, pri troch ďalších respondentoch sme administráciu testu ukončili po štyroch neúspešne zvládnutých položkách (tak ako je to zaznačené v inštrukciách k testu). Zaznamenali sme, že deti slová väčšinou zopakovali (čo bola ich prvá úloha), no keď mali hlásku izolovať, opäť slovo zopakovali. Následne sme zaznamenali nedostatky v oblasti diskriminácie pseudoslov či podobne znejúcich hlások v slovách, kde si deti vo vysokej miere zamieňali zvukovo podobné slová. Pri úlohe na auditívnu pamäť, slabiky, si účastníci D2 a D4 dokázali zapamätať maximálne 5 slabík z 6 a D1, D3 a D4 maximálne tri izolovane stojace slová z 5. Na základe výsledkov pretestu sme vytvorili intervenčný program, ktorý sa zameriava na deficitné funkcie detí.

Stručný záver: Vychádzajúc z výsledkov pretestu a zistení, že počiatočná úroveň poznania každého dieťaťa zo sociálne znevýhodneného prostredia v dôsledku jeho znevýhodnenia variuje na širokej škále, sme sa pri tvorbe intervenčného programu zamerali na zložky, ktoré by mohli toto poznanie rozvíjať v čo najvyššej miere. Výsledky pretestu poukazujú na potrebu rozvoja a stimulácie fonematického uvedomovania, najmä v oblasti *izolácie prvej a poslednej hlásky v slove, skladania hlások a auditívnej diferenciácii pseudoslov*, pri ktorých sme zaznamenali neuspokojivé výsledky. Výsledky pri testoch na izoláciu prvej a poslednej hlásky a skladania hlások, indikujú nedostatočný rozvoj daných schopností čo naznačuje potrebu stimulácie.

Kľúčové slová: fonematické uvedomovanie; deficit; dieťa zo sociálne znevýhodneného prostredia; orientačná diagnostika.

Key words: phonemic awareness; deficits; child from socially disadvantaged background; preliminary diagnosis.

Literatúra

BUCKINGHAM, J., BEAMAN, R. a K. WHELDALL, 2014. Why poor children are more likely to become poor readers: The early years. *Educational Review*. 66 (4), pp. 190 – 213.
DUFVA, M. I. A., NIEMI, P., a M. J. VOETEN, 2001. The role of phonological memory, word recognition, and comprehension skills in reading development: From preschool to grade 2. *Reading and Writing*, 14 (1), pp. 91 – 117.

- ELBRO, C. a D. K. PETERSEN, 2004. Long-term effects of phoneme awareness and letter sound training: An intervention study with children at risk for dyslexia. *Journal of educational psychology*. Vol. 96 (4), pp. 660 – 670.
- PEIXOTO, V., ALEGRIA, R., a P. PESTANA, 2023. Early Literacy Intervention Program: Closing the Linguistic Gap of Socially Disadvantaged Children. In F. NYEMBA & R. CHITIYO (Eds.), *Closing the Educational Achievement Gap for Students With Learning Disabilities* pp. 163 – 212.
- STANOVICH, K. E., CUNNINGHAM, A. E. a B. B. CRAMER, 1984. Assessing phonological awareness in kindergarten children: Issues of task comparability. *Journal of experimental child psychology*, 38(2), 175 – 190.
- ZÁPOTOČNÁ, O. a M. URBAN, 2020. Predškolské indikátory úspešného vývinu čitateľskej gramotnosti. *Gramotnost, pregramotnost a vzdelávaní*, 4 (2), pp. 29 – 46.

Kontakt

Mgr. Dominika Molčanová
Prešovská univerzita v Prešove
Pedagogická fakulta
Ul. 17. novembra 15, 080 01 Prešov
Slovenská republika
dominika.karabasova@smail.unipo.sk

VÝVOJOVÁ DYSFÁZIE VE VZDĚLÁVACÍM PROCESU: ŽÁCI A JEJICH PŘÍSTUPY

Developmental Language Disorder in Educational Practice: Students and Their Learning Approaches

Bára Hloucalová

Predmet príspevku: Príspevek se zaměřuje na stále narůstající fenomén četnosti narušené komunikační schopnosti (srov. Hloucalová 2021), jednu z mnoha diagnóz, se kterými se pedagog v běžném školním prostředí setkává. Důraz na odlišné přístupy k žákům přetrvává po celou dobu školní docházky, a proto „se jeví jako nezbytné zlepšovat podporu žáků s potřebou podpůrných opatření, např. v oblasti pravidelného vyhodnocování naplňování podpůrných opatření, neboť jejich efektivní nastavení a uplatňování při výuce je při vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami nezbytné“ (Česko 2024). Odborná literatura (např. Vrbová 2012; Bendová, Fialová 2015; Hloucalová 2021) poskytuje důležité východisko pro porozumění problematice výuky žáků s vývojovou dysfázií (VD), avšak oblast propojující komunikační specifika s procesem výuky zůstává značně poddimenzována. Katalog podpůrných opatření definuje intervence nezbytné pro vzdělávání žáků s SVP. Rámcový vzdělávací program stanovuje minimální výstupní očekávání. Přesto v odborném diskurzu chybí ucelená teoretická opora reflektující modifikace didaktických přístupů a jejich dopad na

jazykovou stránku komunikace ve výuce. Navíc v logopedických diagnózách převládá terminologická nejednotnost (Zemánková 2024). Stav je kumulativní a je záhodno vymezit se vůči diseparačnímu náhledu na VD a intelekt u těchto žáků (Dzidová et al. 2020). Žáci jsou schopni operovat v edukačním procesu při funkčním a efektivním vedení.

Účel příspěvku: Všeobecně je potřeba diferencovaných poznatků o edukačních procesech dlouhodobě akcentována (Janíková, Vlčková 2009), což je v odborné praxi narušené komunikační schopnosti (NKS) považováno za chybějící (Roddam, Skeat 2020). Cílem příspěvku je analyzovat komunikaci a identifikovat faktory ovlivňující efektivitu vzdělávání žáků s VD. Klíčová otázka zní: Jaké interakční vzorce jsou využívány k podpoře a porozumění mluvenému a psanému slovu u žáků s VD na druhém stupni základní školy? Problematika pedagogické komunikace je klíčová, žák je aktivním účastníkem a hybatelem vzdělávacího procesu. VD vždy popisuje vrozený stav, se kterým dítě vyrůstá, prostupuje celou jeho osobnost a zasahuje do osvojování jazyka stejně jako do jeho následného produkování, včetně zásadního momentu, kdy se dítě stává žákem. Odkloníme-li se od potřeby jednotného názvosloví a budeme nahlížet na vymezení problematiky, příspěvek upozorňuje na stále panující terminologický nesoulad a překladatelský problém s VD (Pospíšilová 2018; Pospíšilová et al. 2021).

Použité metody: Pilotní část výzkumu byla realizována v rámci reedukačních seminářů metodou zúčastněného pozorování. Výzkumný vzorek tvořili tři žáci s diagnostikovanou VD a školní speciální pedagog. Data byla získávána prostřednictvím terénních poznámek z hodin a audiozáznamů v celém průběhu školního roku 2024/2025. K interpretaci dat jsou podstatné modely výukových interakcí tzv. modely IRF/IRE – iniciace učitele, odpověď žáka a evaluace učitele, které poukazují na pravidla a dynamiku konverzačních situací ve školním prostředí. Tyto modely byly znakem minimální komunikační situace, ke které dochází ve vyučovací jednotce (srov. Tůma 2014; Mehan 1979 in Šedřová 2009). Zkoumání interakcí probíhá na lingvistické úrovni (Lejska in Klenková 2006; Thomas 2019).

Zhrnutie výsledkov: Žáci s VD jsou totiž vystaveni riziku horších výsledků ve školním životě (Pospíšilová et al. 2021). To jak a zda vstřebávají výukový jazyk je podstatné. V případě, že výstupem má být odpověď na uzavřenou otázku v limitované časové dotaci, žák s VD bude selhávat. Rozpor mezi schopností prakticky rozpoznat jazykové vztahy a obtížemi při jejich pojmenování je typický pro žáky s NKS a představuje významnou didaktickou výzvu. Z pohledu pedagogické praxe je proto nezbytné klást důraz na postupné budování metajazykových kompetencí, využívání názorných metod a opakovanou fixaci pojmů v různých kontextech. Současně pilotní výzkum ukazuje, že tyto obtíže neimplikují nižší intelektové schopnosti. V bezpečném prostředí se prokazuje plnohodnotná schopnost pochopit a aplikovat gramatická pravidla, což svědčí o zachovaném kognitivním potenciálu. Výsledky podtrhují význam individualizace výuky a potřebu úzké spolupráce mezi všemi složkami podílejícími se na vzdělávání. Potvrzují také, že reedukační proces nemůže být zaměřen pouze na izolované procvičování dílčích jevů, ale musí respektovat komplexnost celé jazykové struktury. V širším kontextu inkluzivního vzdělávání se tak ukazuje, že absence

jednotného metodického rámce a personální nestabilita v oblasti školní speciální pedagogiky představují významné bariéry efektivní podpory žáků s vývojovou dysfázií.

Stručný závěr: Vývojová dysfázie představuje celoživotní stav, který zasahuje všechny jazykové roviny, přičemž se specificky promítá do školní edukace. Pilotní výzkum ukázal, že žáci s tímto narušením zvládnou při vhodném vedení a cílené podpoře prokazovat hluboké porozumění jazykovým pravidlům, a to navzdory zásadním obtížím v jazykových rovinách. Klíčovým faktorem úspěšné edukace se ukazuje individualizace výuky a vytvoření podpůrného prostředí, které umožňuje žáku dosahovat maximálního potenciálu žáka v aktivní roli. Z pohledu inkluzivního vzdělávání je nezbytné posílit systematickou spolupráci mezi učiteli, speciálními pedagogy a rodinou žáka. Důsledně koncipovaný systém podpory může zajistit dlouhodobou efektivitu vzdělávání a plnohodnotné začlenění žáků s VD do hlavního vzdělávacího proudu.

Klíčové slová: český jazyk; vývojová dysfázie; komunikace ve třídě; žákovské promluvy.

Key words: czech language; developmental language disorder; classroom communication; student speeches.

Literatúra

- BENDO VÁ, P. a A. FIALOVÁ, 2015. Inclusive Education of Pupils with Special Educational Needs in Czech Republic Primary Schools. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. vol. 171, pp. 812-819.
- ČESKO, 2024. Česká školní inspekce. Kvalita vzdělávání ve školním roce 2023/2024 – výroční zpráva. [online] Dostupné na: https://www.csicr.cz/CSICR/media/Elektronicke-publikace/2024/Vyrocní_zpráva_CSI_2023_2024/html5/index.html?pn=43
- DZIDOVÁ, L. et al., 2020. Souhrnná recenze publikace: Kompendium klinické logopedie. *Listy klinické logopedie*. roč. 4, č. 1, s. 51-58.
- HLOUCALOVÁ, B., 2021. Asistent pedagoga ve třídě s žáky s narušenou komunikační schopností. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Katedra speciální pedagogiky.
- JANÍKOVÁ, M. a K. VLČKOVÁ, 2009. *Výzkum výuky: tematické oblasti, výzkumné přístupy a metody*. Pedagogický výzkum v teorii a praxi. Brno: Paido.
- KLENKOVÁ, J., 2006. *Logopedie: narušení komunikační schopnosti, logopedická prevence, logopedická intervence v ČR, příklady z praxe*. Praha: Grada.
- POSPÍŠILOVÁ, L., 2018. Neurovývojové poruchy a klinická logopedie. In: Neubauer K (ed). Kompendium klinické logopedie. Praha: Portál, s. 183–222.
- POSPÍŠILOVÁ, L., M. HRDLÍČKA a V. KOMÁREK, 2021. Vývojová dysfázie - funkční a strukturální korelace. Česká a slovenská neurologie a neurochirurgie. (3), s. 237-244.
- VRBOVÁ, R. a kol., 2012. *Metodika práce se žákem s narušenou komunikační schopností*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- ŠEĐOVÁ, K. 2009. Co víme o výukovém dialogu? *Studia paedagogica*, roč. 14, č. 2, s. 11-28.

- RODDAM, H. a J. SKEAT. 2020. Best practice in working with children who have developmental language disorder: a focused review of the current research evidence base (article in English). *Listy klinické logopedie*, roč. 4, č. 1, s. 72-78.
- THOMAS, S., J. SCHULZ, a N. RYDER, 2019. *Assessment and diagnosis of Developmental Language Disorder: The experiences of speech and language therapists*. *Autism & Developmental Language Impairments*, 4.
- TŮMA, F., 2014. *Dialogismus a výzkum interakce ve třídě: přehledová studie (1990–2012)*. *Pedagogika*, 64(2), s. 177-199.
- ZEMÁNKOVÁ, A., 2024. Language delay in the context of current scientific findings. *Listy klinické logopedie*. roč. 8, č. 2, s. 4-13.

Kontakt

Mgr. Bára Hloucalová
Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta, Katedra Českého jazyka
Magdalény Rettigové 4, 116 39 Praha 1
Česká republika
bara.hloucalova@pedf.cuni.cz

TRADIČNÉ A MODERNÉ KONCEPCIE ŠLABIKÁROV V SLOVENSKOM, ČESKOM A MEDZINÁRODNOM KONTEXTE: FUNKCIE A ICH VPLYV NA ROZVOJ ELEMENTÁRNEJ GRAMOTNOSTI

**Traditional and modern concepts of spelling-book in slovak, czech and international
context: functions and their impact on the development of elementary literacy**

Tamara JENČOVÁ

Predmet príspevku: Šlabikáre ako základné učebné texty pre počiatočné čítanie a písanie predstavujú významný prostriedok formovania elementárnej gramotnosti. Ich podoba a funkcie sa menia v závislosti od pedagogických koncepcií, kultúrneho kontextu a cieľov vzdelávania. Tradičné šlabikáre, ktoré dominovali vo vzdelávacích systémoch 19. a 20. storočia, boli orientované najmä na mechanické osvojovanie písma a čítania, pričom zdôrazňovali informačnú a metodickú funkciu učebnice. Súčasné výskumy a inovácie však poukazujú na transformáciu šlabikára na multifunkčný edukačný nástroj, ktorý integruje motivačné, formatívne a inkluzívne aspekty (Juščáková 2020; Belásová, Holovková 2018; Rafajlovičová 2024). V medzinárodnom kontexte možno sledovať podobné tendencie – prechod od tradičných didaktických modelov (napr. New England Primer v USA – Venezky 1987; ruské šlabikáre) k moderným multimodálnym a personalizovaným prístupom, typickým pre súčasné učebnice v Európe a Ázii (Juska-Bacher 2018; Tomlinson 2014; Panadero et al. 2019). Cieľom príspevku je analyzovať poznatky teoretických a empirických štúdií o tradičnom a modernom poňatí šlabikárov v slovenskom, českom a medzinárodnom kontexte a identifikovať kľúčové funkcie, ktoré podporujú rozvoj elementárnej gramotnosti žiakov.

Účel príspevku: Účelom príspevku je syntetizovať teoretické a empirické poznatky o tradičnom a modernom poňatí šlabikárov v slovenskom, českom a medzinárodnom kontexte a preskúmať, ako tieto učebnice naplňajú svoje kľúčové funkcie pri rozvoji elementárnej gramotnosti žiakov. Text poskytuje prehľad princípov a prístupov podporujúcich čitateľské, písomné a motivačné kompetencie, vrátane využitia multimodálnych a interaktívnych prvkov. Získané poznatky zároveň vytvárajú teoreticko-empirický rámec pre analýzu funkčnosti súčasných šlabikárov v pedagogickej praxi.

Použité metódy: Výskum bude využívať kombinovaný metodologický prístup, ktorý integruje kvalitatívne a kvantitatívne metódy s cieľom získať komplexný pohľad na kvalitu a funkčnosť vybraných šlabikárov v pedagogickej praxi. Bude koncipovaný ako deskriptívno-komparatívna štúdia a zameria sa na tri učebnice pre 1. ročník ZŠ: Virgovičových (2023), Štefekovej a kol. (2023) a Hirschnerovej a kol. (2023). Výskum sa bude zameriavať na moderné pedagogické funkcie šlabikárov, vrátane podpory kognitívneho, socio-emocionálneho a motorického rozvoja žiakov, metodologickej podpory učiteľa, motivačných a inkluzívnych prvkov, multimodálneho učenia a sebareflexie.

Výskumný súbor bude pozostávať z dvoch častí: obsahovej analýzy šlabikárov a dotazníkového zisťovania medzi učiteľmi. Výber učebníc bude intencionálny, učiteľov bude stratifikovaný podľa regiónu, typu školy a dĺžky pedagogickej praxe. Obsahová analýza sa bude systematicky zameriavať na texty, ilustrácie a multimodálne prvky šlabikárov s využitím deduktívneho a emergentného prístupu (Krippendorff 2004; Mayring 2014). Hodnotené budú prehľadnosť, metodická podpora, motivačné prvky, multimodalita, inkluzívnosť a podpora sebareflexie, vrátane latentného obsahu a kontextualizácie komunikátov. Dotazník pre učiteľov bude kombinovať uzavreté otázky na päťstupňovej Likertovej škále a otvorené položky na kvalitatívne vyjadrenie skúseností a názorov (Chráška 2016). Položky budú tematicky rozdelené podľa funkcií šlabikárov (Maňák & Švec 2003) a budú pilotne testované (Gavora 2010). Respondenti budú vybraní kombináciou zámerného výberu (Neuman 2014), zber dát bude prebiehať elektronicky a výsledky budú spracované deskriptívnou štatistikou.

Zhrnutie výsledkov: Cieľ príspevku, ktorým bolo analyzovať poznatky teoretických a empirických štúdií o tradičnom a modernom poňatí šlabikárov v slovenskom, českom a medzinárodnom kontexte a identifikovať kľúčové funkcie podporujúce rozvoj elementárnej gramotnosti žiakov, úzko nadväzuje na dizertačnú prácu Analýza súčasných koncepcií elementárneho čítania a písania z hľadiska funkcií učebníc. Príspevok poskytuje teoreticko-empirický rámec na hodnotenie kľúčových funkcií šlabikárov: kognitívna funkcia podporuje osvojenie čítania, písania a rozvoj jazykových schopností; metodicko-didaktická poskytuje učiteľovi organizačné a pedagogické nástroje; motivačná stimuluje záujem a aktivitu žiakov; formotvorná rozvíja samostatnosť, pracovné návyky a sebareflexiu; inkluzívna zabezpečuje prístupnosť pre žiakov s rôznou pripravenosťou; multimodálna využíva text, obraz, audio a digitálne prvky pre podporu rozmanitých štýlov učenia. Analýza historických, slovenských a medzinárodných poznatkov ukázala prechod od lineárnych, učiteľom riadených učebníc k moderným multifunkčným modelom podporujúcim interaktivitu, inkluzívnosť, multimodalitu a sebareflexiu žiakov. Zistenia príspevku poskytujú podklad pre empirickú analýzu

šlabikárov, hodnotenie ich funkčnosti v praxi a identifikáciu princípov optimalizácie učebného procesu podľa súčasných didaktických paradigiem.

Stručný záver: Predložený príspevok preukázal, že moderné šlabikáre predstavujú komplexný didaktický nástroj, ktorý podporuje viacdimenzionálny rozvoj žiaka – kognitívny, sociálny, emocionálny, motorický i metakognitívny. Súčasné koncepcie integrujú motivačné, inkluzívne, multimodálne a reflexívne komponenty, čím reagujú na požiadavky diferencovanej a individualizovanej výučby. Analýza teoretických a empirických zdrojov v slovenskom, českom a medzinárodnom kontexte poukázala na transformáciu od tradičných lineárnych a učiteľom riadených učebníc k moderným, flexibilným a multifunkčným modelom, ktoré umožňujú adaptáciu obsahu podľa úrovne žiaka. Zároveň sa potvrdzuje, že jeden šlabikár nemôže plnohodnotne pokryť potreby všetkých žiakov – osobitnú pozornosť si vyžadujú deti s vyššou úrovňou čitateľskej zručnosti aj žiaci, ktorí ešte nezvládli základné procesy analýzy a syntézy slova. Medzi metodologické obmedzenia patrí selektívny výber vzorky šlabikárov a učiteľov, ktorý limituje generalizáciu výsledkov, ako aj zameranie na vybrané didaktické a rozvojové funkcie učebníc. Napriek týmto limitom príspevok poskytuje relevantný teoreticko-empirický rámec pre ďalší výskum v oblasti didaktiky elementárneho čítania a písania. Základným posolstvom je, že moderné šlabikáre, koncipované v súlade s inkluzívnymi, multimodálnymi a motivačnými princípmi, významne prispievajú k rozvoju elementárnej gramotnosti a predstavujú efektívny nástroj pre realizáciu diferencovanej a interaktívnej výučby.

Kľúčové slová: šlabikár; funkcie učebníc; tradičné a moderné koncepcie; multimodalita.

Key words: spelling-book; functions of textbooks; traditional and modern concepts; multimodality.

Literatúra

- BELÁSOVÁ, Ľ., HOLOVKOVÁ, Z., 2018. Preferencie učiteľov pri výbere šlabikára pre 1. ročník ZŠ. *Slovenská pedagogika*, 5(1), s. 22–39.
- CHRÁSKA, M., 2016. *Metody pedagogického výzkumu*. Praha: Grada.
- GAVORA, P. a kol., 2010. *Elektronická učebnica pedagogického výzkumu*. Bratislava: Univerzita Komenského. Dostupné na: <http://www.e-metodologia.fedu.uniba.sk>
- JUSKA-BACHER, B., BERTSCHI KAUFMANN, A., KNECHTEL, N., SCHNEIDER, H., 2018. Literacy Development and Education in Multiage K–4 Classrooms. Bern: University of Teacher Education Bern. Dostupné na: <https://phbern.ch/forschung/literacy-development-and-education-in-multiage-k-4classroom>
- JUŠČÁKOVÁ, Z., 2020. Hodnotenie kvality šlabikárov učiteľmi. *Pedagogika.sk*, roč. 11, č. 3, s. 145–160.
- KRIPPENDORFF, K., 2004. *Content analysis. An introduction to its methodology*. Thousand Oaks: SAGE publications.
- MAŇÁK, J., ŠVEC, V., 2003. *Výukové metody*. Brno: Paido.

MAYRING, P., 2014. *Qualitative content analysis. Theoretical foundation, basic procedures and software solution*. Klagenfurt. Dostupné na: <http://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:0168ssoar-395173>

NEUMAN, W. 2014. *Social Research Methods: Qualitative and Quantitative Approaches*. Pearson, Essex, UK, 2014.

PANADERO, E., JÖNSSON, A., BOTELLA, J., 2017. Effects of self-assessment on self-regulated learning and self-efficacy: Four meta-analyses. *Educational Research Review*, 22, pp. 74–98. Dostupné na: <https://doi.org/10.1016/j.edurev.2017.08.004>

RAFAJLOVIČOVÁ, E., 2024. Efekt diferencovaných úloh a spätnej väzby v moderných šlabikároch. *Pedagogika*, 16(1), s. 44–62. Dostupné na: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=xxxx>

TOMLINSON, C. A., 2014. *The Differentiated Classroom: Responding to the Needs of All Learners*. 2nd ed. Alexandria: ASCD. Dostupné na: <https://www.ascd.org/books/the-differentiated-classroom-second-edition>

VENEZKY, R. L., 1987. *The American Way of Reading*. Amherst: University of Massachusetts Press. Dostupné na: <https://archive.org/details/americanwayofrea0000vene>

Kontakt

Mgr. Tamara Jenčová
Prešovská univerzita v Prešove
Pedagogická fakulta
Ul. 17. novembra 15, 080 01 Prešov
Slovenská republika
tamara.jencova@smail.unipo.sk

HODNOTENIE POROZUMENIA ČÍTANÉMU TEXTU U ŽIAKOV S PORUCHOU AUTISTICKÉHO SPEKTRA

Assessment of Reading Comprehension in Pupils with Autism Spectrum Disorder

Monika ŠKODÁČKOVÁ

Predmet príspevku: Predkladaný príspevok sa zameriava na aktuálne možnosti hodnotenia čítania s porozumením u žiakov s poruchou autistického spektra (PAS) s dôrazom na špeciálnopedagogickú diagnostiku a prístupy využívané vo vzdelávacom prostredí. Čítanie s porozumením predstavuje kľúčovú akademickú a funkčnú zručnosť, ktorá významne ovplyvňuje vzdelávací proces aj každodennú komunikáciu (Mesut 2015). Žiaci s PAS často vykazujú špecifický kognitívny a jazykový profil – zatiaľ čo dekodovanie (rozpoznávanie písmen a slov) býva relatívne zachované, porozumenie čítanému textu je oslabené najmä na úrovni inferencií, obrazného jazyka, kontextu a perspektívy (Bonci, Centra 2018). Úroveň porozumenia výrazne ovplyvňuje aj úroveň funkčnosti žiakov – od neverbálnych jedincov s hlbokým intelektovým postihnutím po vysoko funkčných jedincov s bohatou slovnou zásobou. Problémy s porozumením často súvisia s oslabenými exekutívnymi funkciami – žiaci síce vedia identifikovať písmená a ich hlásky, no ich aplikácia do plynulého čítania a pochopenia textu býva neefektívna (Bennie 2020). V praxi to môže viesť k frustrácii, najmä

pri hlasnom čítaní, ktoré býva mechanické. Alternatívou je využitie metód rozpoznávania celých slov („sight words“), ktoré sú vizuálne spracovateľnejšie. Učitelia ich hodnotia ako efektívne, no žiaci s PAS často nedokážu preniesť naučené slová do kontextu alebo ich správne použiť (Reeve 2021). Symboly a vizuálna podpora preto zohrávajú kľúčovú úlohu vo výučbe aj diagnostike. Využívanie symbolických systémov ako PECS, Colourful Semantics či Core Vocabulary Boards zlepšuje porozumenie, samostatnosť a predvídateľnosť situácií (Reed 2020). Symboly poskytujú vizuálnu oporu, ktorú deti s PAS potrebujú na orientáciu v prostredí aj v texte. Bežné značky či vizuálne signály im pomáhajú redukovať stres a úzkosť, čím podporujú učenie a porozumenie. V praxi sa najčastejšie využívajú fonetické, globálne a analyticko-syntetické (hláskové) metódy. U neverbálnych alebo echolalických žiakov sa osvedčuje učenie pomocou celých slov. V súčasnosti sú čoraz populárnejšie inovatívne prístupy vrátane využitia informačných a komunikačných technológií, ktoré umožňujú individualizovanú podporu čítania s porozumením u žiakov s PAS.

Účel príspevku: Predkladaný príspevok sa zaoberá súčasnými prístupmi k hodnoteniu porozumenia čítaného textu u žiakov s PAS, so zameraním na metódy využívané vo vzdelávacom prostredí. Na základe prehľadu aktuálnej odbornej literatúry poukazuje na obmedzenia štandardizovaných testov pri aplikácii na neurodivergentných žiakov a zdôrazňuje význam individualizovaných a na kontext citlivých diagnostických stratégií. Zámerom príspevku je prezentovať a kriticky zhodnotiť aktuálne teoretické a výskumné zistenia, a zhodnotiť postupy analýzy a ich vhodnosť s ohľadom na predpokladané výsledky a záverečné postuláty.

Cieľ výskumu: Cieľom výskumu je analyzovať a overiť možnosti efektívneho hodnotenia čítania s porozumením u žiakov s poruchou autistického spektra (PAS) na prvom a druhom stupni základnej školy. Výskum sa zameriava na identifikáciu špecifik porozumenia čítaného textu prostredníctvom špeciálnopedagogickej diagnostiky a pozorovania, s cieľom navrhnúť vhodné diagnostické nástroje a postupy hodnotenia zohľadňujúce individuálne potreby tejto cieľovej skupiny.

Výskumné otázky:

- Aké sú charakteristické prejavy porozumenia čítaného textu u žiakov s PAS na prvom a druhom stupni základnej školy?
- Aké diagnostické metódy a nástroje sa používajú pri hodnotení čítania s porozumením u žiakov s PAS?
- Ako individuálne špecifiká kognitívnych a jazykových schopností žiakov s PAS ovplyvňujú výsledky hodnotenia čítania s porozumením?

Použité metódy:

Výskumný dizajn: Výskum bol realizovaný formou kvalitatívno-kvantitatívnej špeciálnopedagogickej diagnostiky zameranej na hodnotenie čítania s porozumením u žiakov s PAS. Diagnostika zahŕňala pozorovanie a individuálne hodnotiace metódy prispôbené potrebám žiakov. Cieľom bolo identifikovať špecifiká kognitívnych a jazykových mechanizmov ovplyvňujúcich porozumenie textu a navrhnúť efektívne prístupy k jeho

zlepšení. Výskum prebiehal na prvom a druhom stupni základnej školy, pričom bola zabezpečená individualizácia diagnostických postupov podľa funkčnej úrovne každého žiaka. Výskumný súbor: Výskumný súbor tvorilo celkovo 10 žiakov s diagnostikovanou poruchou autistického spektra (PAS) vo veku od 7 do 15 rokov, ktorí navštevovali prvý a druhý stupeň základnej školy. Žiaci boli rôznej funkčnej úrovne – od nízkej po vysokú, pričom niektorí mali zároveň sprevádzajúce mentálne postihnutie. Výber účastníkov bol realizovaný na základe odporúčaní špeciálnych pedagógov, pričom všetci žiaci mali potvrdenú diagnózu PAS podľa aktuálnych diagnostických kritérií. Výskum prebiehal v bežných a špeciálnych triedach, pričom bola zabezpečená individualizovaná diagnostika prispôbená špecifickým potrebám každého žiaka.

Zhrnutie výsledkov: Zistenia naznačujú, že efektívne hodnotenie musí zohľadniť vzájomné pôsobenie jazyka, kognície a sociálnej komunikácie, ako aj variabilitu porozumenia naprieč spektrom autizmu. Štúdia predstavuje stratégie, ktoré môžu prispieť k presnejšiemu určeniu úrovne porozumenia a podporiť rozvoj cielených, funkčných a inkluzívnych intervencií, ktoré reagujú na individuálne potreby žiakov s PAS.

Kľúčové slová: porucha autistického spektra (PAS); porozumenie čítanému textu; pedagogická diagnostika; inkluzívna intervencia.

Key words: autism spectrum disorder (ASD); reading comprehension; educational assessment; inclusive intervention.

Literatúra

- BENNIE, M., 2020. Literacy - A Skill for Life for Autistic Individuals. Autism Awareness centre Inc. [online]. Dostupné na: <https://autismawarenesscentre.com/literacy-a-skill-for-life-for-individuals-with-asd/>
- BONCI, B., CENTRA, R., 2018. Autizmus čo a ako robiť s deťmi a žiakmi v škole. Sprievodca. Bratislava: NOXI.
- MESUT, B., 2015. The impact of functional reading instruction on individual and social life. Educational Research and Reviews, 10(4), pp. 462–470. Dostupné na: <https://doi.org/10.5897/err2014.1937>
- REED, S., 2020. Using Symbols to Support ASD Teaching. Widgit Software. [online]. Dostupné na: <https://www.widgit.com/about-symbols/asd-teaching.htm>
- REEVE, C. 2021. Tools and Strategies to Help You Teach Functional Reading. Autism Classroom Resources. [online]. Dostupné na: <https://autismclassroomresources.com/functional-reading-strategies-and-tools/>

Kontakt

Mgr. Monika Škodáčková
Univerzita Palackého v Olomouci
Pedagogická fakulta
Žižkovo nám. 5, 779 00 Olomouc
Česká republika
monika.skodackova01@upol.cz

INNOVATIVE EFL TEACHING STRATEGIES AND THEIR IMPACT ON STUDENTS' ENGAGEMENT AND ATTENDANCE: A LITERATURE REVIEW

Ashgan Abouelmahasin

The subject of the paper: This paper examines how innovative English as a Foreign Language (EFL) teaching strategies influence student engagement and school attendance in secondary education. The study is motivated by the increasing need to enhance learners' motivation and reduce absenteeism through dynamic, student-centered approaches. It focuses on the effectiveness and transferability of innovative EFL practices—such as flipped classrooms, cooperative learning, and the Language Experience Approach (LEA)—in multilingual and multicultural contexts like the United Arab Emirates (UAE), where English functions as a medium of instruction across disciplines.

Purpose of the paper: The purpose of this review is to synthesize existing empirical research on how interactive EFL strategies contribute to students' academic motivation, engagement, and consistent school attendance, while providing insights to inform teacher professional development, classroom practices, and policy decisions aimed at improving student engagement and attendance in UAE secondary education and comparable multilingual and multicultural contexts. It also addresses the pedagogical implications for inclusive practice in secondary education.

Methodology: A systematic literature review was conducted on studies published between 1974 and 2025. Peer-reviewed sources were retrieved from Scopus, ERIC, and Google Scholar using Boolean search terms covering EFL teaching strategies, student engagement, academic motivation, school attendance, secondary education, and the UAE. Empirical studies examining these outcomes in secondary education within the UAE or comparable multilingual and multicultural contexts were included, while non-empirical, non-peer-reviewed, or primary/higher education studies were excluded. After screening for methodological quality, theoretical relevance, and contextual focus, 56 studies were selected for thematic analysis.

Results: The literature indicates that learner-centered EFL strategies generally enhance student motivation, engagement, and attendance. Flipped classrooms foster autonomy and active participation (Strelan, Osborn & Palmer 2020), cooperative learning strengthens collaboration and peer support, and the Language Experience Approach (LEA) promotes reading fluency and emotional involvement, particularly among multilingual learners (Marsudin 2016; Peng 2021). While most studies report positive outcomes, some identify contextual challenges, including teachers' preparedness and institutional support (Karim 2023). These findings align with a constructivist and socio-cultural perspective, emphasizing that engagement mediates the relationship between instructional practices and learning outcomes (Ajaj 2018; Vygotsky 1978).

Summary: Findings from the literature indicate that innovative EFL teaching strategies are effective in enhancing student motivation, engagement, and participation. However, limitations remain, including a lack of longitudinal studies and research specifically focused on the UAE context. Future studies should examine contextual adaptations, consider potential biases, and compare the effectiveness of these strategies across different subjects where English serves as the language of instruction. These insights underscore the critical role of teacher practices and classroom design in promoting student engagement and learning outcomes.

Key words: EFL teaching strategies; student engagement; school attendance; secondary education; academic motivation.

References

- AJAJ, T., 2018. The impact of student attendance on student achievement in PSAT: An Analysis of Grade 9, 10, and 11 students in an International School in Dubai. Dubai: The British University in Dubai (BUID) Available at: <https://bpace.buid.ac.ae/handle/1234/1476>
- KARIM, S. A., 2023. Enhancing Learning Through Student-Centered Approach: A Complement to Conventional Education Systems. *International Journal of Scientific Research in Multidisciplinary Studies*, 9(7), pp. 40–45. [online]. Available at: www.isroset.org.
- MASRUDDIN, 2016. The Efficacy of Using Language Experience Approach in Teaching Reading Fluency to Indonesian EFL Students. *Arab World English Journal (AWEJ)*, 7(4), pp.317–328. Available at: <https://dx.doi.org/10.24093/awej/vol7no4.21>
- NGUYEN, P., 2025. Motivational Teaching Strategies: EFL Teacher's and Student's Perceptions at a Vocational School in Khanh Hoa Province. *Journal of Knowledge and Learning Science & Technology*, 4(2), Article 002. Available at: <https://doi.org/10.60087/jklst.v4.n2.002>
- PENG, C., 2021. The Academic Motivation and Engagement of Students in English as a Foreign Language Classes: Does Teacher Praise Matter? *Frontiers in Psychology*, 12, Article 778174. Available at: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.778174>
- STRELAN, P., OSBORN, A. & PALMER, E., 2020. The Flipped Classroom: A Meta-Analysis of Effects on Student Performance across Disciplines and Education Levels. *Educational Research Review*, 30, Article ID: 100314. Available at: <https://doi.org/10.1016/j.edurev.2020.100314>
- VYGOTSKY, L. S. 1978. *Mind in society: Development of higher psychological processes*. Harvard University Press. Available at: <https://doi.org/10.2307/j.ctvjf9vz4>

Contact

PhDr. Ashgan Abouelmahasin
Charles University in Prague
Faculty of Education
Magdalény Rettigové 4, 116 39 Praha 1
Czech Republic
ashgan.abouelmahasin486@student.cuni.cz
ashgan.abdelrahim2020@gmail.com

**ORIENTAČNÁ DIAGNOSTIKA A STIMULÁCIA AKO NÁSTROJ INKLUZÍVNEJ
PODPORY V MATERSKEJ ŠKOLE**

Diagnostic Screening and Stimulation as a Tool for Inclusive Support in Kindergarten

Barbora BALOGOVÁ

Predmet príspevku: Inklúzia je v príspevku interpretovaná v kontexte inovatívnych diagnostických a stimulačných prístupov, ktoré tvoria základ pri tvorbe nástrojov reflektujúcich princípy inkluzívneho vzdelávania. Tento koncept sa postupne profiluje ako jeden z kľúčových pilierov školského systému, založeného na rovnosti prístupu ku kvalitnému vzdelaniu pre všetky deti bez ohľadu na ich individuálne schopnosti či špecifické znevýhodnenia. Reflexia problematiky vychádza z pozitívnych i kritických perspektív, ktoré spoločne umožňujú vyvážené a komplexné uchopenie skúmanej oblasti. Kritické pohľady na inkluzívnu edukáciu poukazujú na potrebu efektívnej podpory detí v materských školách prostredníctvom orientačnej diagnostiky a stimulácie, ktoré predstavujú intervenčný most pred nástupom do školy. Ivanovič (2024) zdôrazňuje potrebu odstránenia vonkajších bariér pre dosiahnutie vnútornej pohody dieťaťa. Booth, Ainscow, Dyson (2004) hovoria o systematickom odstraňovaní prekážok a Bendová a kol. (2014) o cieľených formách podpory a integrácie. Efektívna inklúzia je podmienená kvalitnou diagnostikou umožňujúcou včasnú identifikáciu potrieb detí. Jej výsledky tvoria základ pre individualizované intervencie (Hapalová 2019). Orientačná diagnostika slúži ako nástroj na včasné rozpoznanie rizikových oblastí bez určovania diagnózy. Rané detstvo je rozhodujúce pre vývin, socializáciu a formovanie hodnôt. Inkluzívne prístupy by mali byť implementované už v ranom detstve, pretože vytvárajú predpoklady pre úspešný prechod dieťaťa do základnej školy a zároveň podporujú jeho dlhodobý kognitívny, sociálny a emocionálny rozvoj. Jedným z nástrojov je uplatňovanie inovatívnych metód diagnostiky a stimulácie, ktoré podporujú vývin detí a ich pripravenosť na školu. My sme sa zamerali na depistážno-stimulačný program autorov (Šilonová, Klein, Šinková 2018), ktorý v sebe zahŕňa prvky stimulačné, preventívne a adaptačné.

Účel príspevku: Predkladaný príspevok sa sústreďuje na analýzu efektívnosti depistážno-stimulačného programu (Šilonová, Klein, Šinková 2018), ktorý bol formou kvalitatívnej experimentálnej intervencie overovaný na súbore detí predškolského veku so špeciálnymi

výchovno-vzdelávacími potrebami (ďalej ŠVVP). Zo súboru boli vylúčené deti pochádzajúce zo sociálne znevýhodneného prostredia, keďže účinnosť programu bola u tejto skupiny skúmaná už v predchádzajúcich výskumoch. Hlavným cieľom predvýskumu bolo identifikovať najčastejšie sa vyskytujúce problémy v oblasti čiastkových funkcií a symptómov prostredníctvom vstupnej depistážnej skriningovej diagnostiky a následne realizovať stimulačný proces s využitím uvedeného programu. Na základe výstupnej diagnostiky bola kvalitatívnou experimentálnou intervenciou overovaná účinnosť aplikovaného stimulačného postupu. Výskumné otázky formulované v rámci predvýskumu boli zamerané na identifikáciu najčastejších deficitov a symptómov u detí predškolského veku so ŠVVP (deskriptívne výskumné otázky – VO1 a VO2) a zároveň na overenie vplyvu aplikovaného depistážno-stimulačného programu na ich elimináciu (kauzálne výskumné otázky – VO3 a VO4). V súlade s tým boli stanovené dve hypotézy (H1 a H2). Hypotézy vychádzali z predpokladu, že aplikácia depistážno-stimulačného programu u detí zaradených do experimentálnej skupiny neprinesie štatisticky významne lepšie výsledky v oblasti čiastkových funkcií a symptómov v porovnaní s kontrolnou skupinou. Vzhľadom na nízku homogenitu výskumného súboru (rôzne druhy ŠVVP) sa už vopred predpokladala možnosť nepotvrdenia hypotéz, a to z dôvodu malej početnosti súboru, heterogénneho charakteru diagnóz, ako aj rozdielneho priebehu stimulácie a variabilných reakcií detí na program.

Použité metódy: Výskumný súbor tvorilo 34 detí vo veku 5 až 6 rokov so ŠVVP, ktoré navštevovali šesť materských škôl v okolí Košíc a Prešova, vybraných zámerným výberom. Tento súbor bol využitý na zodpovedanie deskriptívnych výskumných otázok (VO1, VO2). Na účely overenia vplyvu aplikovaného programu prostredníctvom kauzálnych výskumných otázok (VO3, VO4) bol vzhľadom na prirodzený úbytok účastníkov pri rediagnostike (zdravotné ťažkosti, iné problémy, sťahovanie rodín) vytvorený vyvážený výskumný súbor. V tomto súbore každú skupinu (experimentálnu a kontrolnú) tvorilo sedem detí so zhodnými diagnózami. Pre kvalitatívnu analýzu boli vybrané tri zodpovedajúce páry detí, pozostávajúce z troch detí experimentálnej a troch detí kontrolnej skupiny s rovnakou diagnózou. Tieto tzv. trsové skupiny boli následne podrobené detailnej analýze prostredníctvom kvalitatívnych metód – prípadových štúdií, analýzy produktov činností, rozhovorov, pozorovania a zakotvenej teórie. V rámci predvýskumu bola najskôr realizovaná orientačná diagnostika, po ktorej nasledovala stimulácia uskutočnená v experimentálnej skupine v troch materských školách. V kontrolnej skupine bola aplikovaná iba orientačná diagnostika a rediagnostika bez následnej stimulácie. Predvýskum kombinoval kvalitatívne metódy s kvantitatívnymi štatistickými analýzami (Shapiro-Wilkov test, ANOVA, Kruskal-Wallisov test, Dwass-Steel-Critchlow-Fligner test). Realizovaný bol predovšetkým formou kvalitatívnej experimentálnej intervencie, keďže podmienky pravého experimentu neboli naplnené.

Zhrnutie výsledkov: Kvantitatívna analýza nepreukázala štatisticky významné rozdiely medzi experimentálnou a kontrolnou skupinou na medziskupinovej úrovni, čo poukazuje na obmedzenú preukázateľnosť intervencie v skupinovom meradle. Na intraskupinovej úrovni v čase sa však výsledky ukázali ako efektívne. Kvalitatívne zistenia indikujú individuálne pozitívne posuny a spätnú väzbu, ktoré poukazujú na význam cielenej podpory a potrebu

doplňujúcej intervencie u detí so ŠVVP. Na základe kvalitatívnych výsledkov bol vytvorený súbor odporúčaní pre pedagógov, odborných zamestnancov a rodičov pri práci so stimulačným programom u jednotlivých diagnóz. Predvýskum zároveň odhalil viaceré nežiadúce premenné, ktoré vstúpili do procesu a ktorým sme sa v nasledujúcom hlavnom výskume snažili vyhnúť. Išlo najmä o vplyv zrenia a prirodzeného vývinu detí, krátke trvanie intervencie, využívanie pracovných zmlúv na odlišné pracovné pozície špeciálnych pedagógov, zistenie zámeru výskumu v kontrolných skupinách a efekt osobitnej pozornosti.

Stručný záver: Na základe skúseností získaných v predvýskume odporúčame predĺženie časového úseku stimulácie, posilnenie spolupráce a systematické zaškolenie rodičov, ktorí môžu v domácom prostredí realizovať jednoduché stimulačné aktivity, ako aj rozšírenie počtu školských špeciálnych pedagógov zapojených do programu. Ďalej navrhujeme tvorbu modifikovaných úloh pre deti so ŠVVP, systematické zapájanie stimulačných prvkov do vyučovacieho procesu prostredníctvom spolupráce s učiteľmi, elimináciu rušivých vplyvov počas diagnostického vyšetrenia a rozvoj interaktívnych alternatív stimulačných úloh. Kvalitatívna fáza výskumu pokračuje prostredníctvom rozhovorov s pedagógmi, odbornými zamestnancami a rodičmi detí, ktoré už nastúpili do 1. ročníka základnej školy. Tento postup umožňuje sledovať efekt intervencie v dlhodobejšom časovom horizonte. Získané výsledky potvrdzujú, že hoci program nepreukázal štatisticky významné rozdiely na skupinovej úrovni, priniesol pozitívne individuálne posuny. Tieto zistenia zdôrazňujú aplikačný potenciál programu pri cielej podpore detí so ŠVVP a zároveň poukazujú na potrebu jeho ďalšieho rozvoja a uplatňovania pri práci s jednotlivými diagnózami. V súčasnosti prebieha kvalitatívne aj kvantitatívne vyhodnocovanie výsledkov hlavného výskumu, do ktorého boli implementované odporúčania vyplývajúce z predvýskumu. Paralelne prebieha proces digitalizácie a sprístupňovania diagnosticko-stimulačného nástroja v interaktívnej podobe.

Kľúčové slová: inkluzívne vzdelávanie; materská škola; špeciálne výchovno-vzdelávacie potreby; orientačná diagnostika a stimulácia.

Key words: inclusive education; kindergarten; special educational needs; screening and stimulation.

Literatúra

- AINSCOW, M., BOOTH, T., DYSON, A., 2004. Understanding and developing inclusive practices in schools: a collaborative action research network. *International Journal of Inclusive Education*, 8(2), s. 125–139. Dostupné na: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1360311032000158015>
- BENDOVIÁ, P., ČECHÁČKOVÁ, M., SADKOVA, L., 2014. Inclusive Education of Pre-school Children with Special Educational Needs in Kindergartens. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, Volume 112, 7 February, s. 1014-1021. Dostupné na: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042814012804?via%3Dihub>

HAPALOVÁ, M., 2019. Identifikácia ŠVVP ako stanovenie diagnózy, nie podpory. In: R. Hall, P. Dráľ, P. Fridrichová, a kol. 2019. Analýza zistení o stave školstva na Slovensku: To dá rozum. Bratislava: MESA10. Dostupné na: <https://analyza.todarozum.sk>

IVANOVIČ, D., 2024. Inkluzívne vzdelávanie jako verejný záujem. In: Zborník z konferencie PEDAGOGICA ACTUALIS XV. *Podpora a inklúzia vo vzdelávaní II*. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave.

ŠILONOVÁ, V., KLEIN, V., ŠINKOVÁ, P. A., 2018. *Manuál k depistáži pre deti predškolského veku pochádzajúce zo sociálne znevýhodneného prostredia - inovovaná časť*. Prešov: Metodicko-pedagogické centrum v Prešove.

Kontakt

Mgr. Barbora Balogová
Prešovská univerzita v Prešove
Pedagogická fakulta, Katedra špeciálnej pedagogiky
Ul. 17. novembra 15, 080 01 Prešov
Slovenská republika
barbora.balogova.1@smail.unipo.sk

KVALITA A AKREDITÁCIA MONTESSORI MATERSKÝCH ŠKÔL DOMA A V ZAHRANIČÍ

Quality and accreditation of Montessori kindergartens at home and abroad

Petra SZÁNTAI

Predmet príspevku: V súčasnosti sa v oblasti predprimárneho vzdelávania čoraz častejšie objavuje pojem Montessori. Tento pedagogický smer, založený na princípoch Márie Montessori (1870 – 1952), zdôrazňuje rešpektovanie individuálneho tempa dieťaťa, jeho prirodzenej túžby po poznaní a potreby autonómie (Montessori 1967; Lillard 2017; Rohanová 2016; Štítnická 2018). Popularita prístupu rastie nielen medzi odborníkmi, ale aj rodičmi. Tento trend však prináša otázky týkajúce sa autenticity a kvality poskytovaného vzdelávania. Viaceré materské školy deklarujú, že pracujú podľa Montessori, no v praxi nerešpektujú základné princípy – pripravené prostredie, úlohu učiteľa ako sprievodcu či systematickú prácu s materiálom (Standing 1998; Lillard & Else-Quest 2006; Kasáčová 2019; Pupala 2015). Tento jav môže viesť k zneužívaniu pojmu *Montessori* a k oslabeniu jeho odborného významu, najmä v prostredí, kde chýba systémová kontrola kvality. Príspevok vychádza z dlhoročných skúseností autorky v oblasti Montessori vzdelávania a z poznatkov získaných počas hospitácií v materských školách na Slovensku aj v zahraničí. Na základe týchto skúseností poukazuje na potrebu vytvorenia systému hodnotenia a akreditácie Montessori škôl, ktorý by pomohol zaručiť kvalitu a autenticitu vzdelávania v súlade s medzinárodnými štandardmi organizácií, akými sú Association Montessori Internationale (AMI) a American Montessori Society (AMS) (AMI 2024; AMS 2024). Téma príspevku priamo nadväzuje na dizertačnú prácu autorky zameranú na komparáciu Montessori materských škôl na Slovensku, v Českej republike, v Rakúsku a vo Veľkej Británii.

Účel príspevku: Cieľom príspevku je analyzovať aktuálny stav Montessori vzdelávania v materských školách na Slovensku, porovnať ho so zahraničnými akreditačnými modelmi a poukázať na potrebu vytvorenia systému hodnotenia kvality. Výskum sa usiloval odpovedať na nasledujúce otázky:

1. Do akej miery materské školy na Slovensku aplikujú Montessori princípy autenticky?
2. Existuje potreba systému akreditácie Montessori škôl v slovenskom prostredí?
3. Ktoré prvky zahraničných modelov (AMI, AMS, Rakúsko, Veľká Británia) sú prenositeľné do slovenského kontextu?

Použité metódy: Výskum mal charakter kombinovaného dizajnu s prevahou kvalitatívnych postupov. Výskumný súbor tvorilo 12 slovenských Montessori materských škôl a 7 zahraničných škôl (Česko, Rakúsko, Veľká Británia). Použité metódy zahŕňali:

- pološtruktúrované rozhovory s riaditeľmi a pedagógmi (n = 19),
- pološtandardizované dotazníky pre učiteľov (n = 42),
- hospitácie a pozorovanie v triedach (17 pozorovaní),
- obsahová analýza dokumentov – školské vzdelávacie programy, interné metodické materiály, akreditačné kritériá AMI/AMS.

Zhrnutie výsledkov: Výsledky rozhovorov, dotazníkov a pozorovaní ukázali, že väčšina škôl označovaných ako Montessori uplatňuje princípy tejto pedagogiky len čiastočne.

Z rozhovorov (n = 19) vyplynulo, že:

- školy sa najčastejšie sústreďajú na využívanie Montessori materiálov,
- menej dôsledne dodržiavajú princípy pripraveného prostredia, slobody v hraniciach a pozorujúcej úlohy pedagóga,
- riaditelia vnímajú potrebu akreditácie ako nástroja na zvýšenie kvality a dôveryhodnosti (82 % respondentov),
- 65 % pedagógov má zároveň obavu z administratívnej náročnosti a nedostatku metodologickej podpory zo strany štátu.

Výsledky pozorovania (hospitácie):

- len v 4 z 12 slovenských škôl bolo pozorované autentické Montessori prostredie podľa princípov AMI (pripravené prostredie, slobodný výber práce, individuálne tempo, nerušená koncentrácia);
- v ostatných prípadoch sa objavila kombinácia tradičnej MŠ a Montessori prvkov (napr. materiál v regáloch, ale riadené činnosti v kruhu).

Obsahová analýza dokumentov ukázala, že:

- školské vzdelávacie programy len formálne uvádzajú Montessori filozofiu,
- v reálnej praxi chýba systematická práca s materiálmi a jasná metodika pre učiteľov,
- len 2 školy spolupracujú s medzinárodnou organizáciou AMI, žiadna nie je AMS-akreditovaná.

Stručný záver: Výsledky potvrdzujú tvrdenia Montessori (1967), Lillard (2017) aj domácich autorov (Kasáčová 2019; Rohanová 2016), že autentická implementácia Montessori pedagogiky si vyžaduje: kvalitne pripravené prostredie, odborného a certifikovaného pedagóga, dôsledné dodržiavanie princípov (nie iba používanie materiálov) a systematickú podporu a kontrolu kvality. Na Slovensku v súčasnosti neexistuje jednotný systém akreditácie Montessori MŠ. Výsledkom je nerovnomerná kvalita a riziko devalvácie pojmu „Montessori“. Príspevok poukazuje na potrebu vytvoriť národný model hodnotenia a akreditácie, inšpirovaný AMI/AMS, ktorý by podporil profesionalitu a autenticitu v predprimárnom vzdelávaní.

Limity vo výskume mohli byť: výber škôl (dobrovoľná účasť), menšia výskumná vzorka, subjektivita pozorovania a interpretácie, rozdiely v legislatíve medzi Slovenskom a zahraničím, obmedzený čas na dlhodobé monitorovanie.

Kľúčové slová: montessori pedagogika; kvalita vzdelávania; akreditácia materských škôl; autenticita montessori prístupu; komparatívny výskum.

Key words: montessori pedagogy; quality of education; accreditation of preschools; authenticity of the montessori approach; comparative research.

Literatúra

AMERICAN MONTESSORI SOCIETY (AMS), 2024. *School accreditation program*. [online]. Dostupné na: <https://amshq.org>

ASSOCIATION MONTESSORI INTERNATIONALE (AMI), 2024. *About AMI and accreditation standards*. [online]. Dostupné na: <https://montessori-ami.org>

LILLARD, A. S., 2017. *Montessori: The Science Behind the Genius*. 3. vyd. Oxford: Oxford University Press.

LILLARD, A. S. a N. ELSE-QUEST, 2006. The early years: Evaluating Montessori education. *Science*, 313(5795), s. 1893–1894.

MONTESSORI, M., 1967. *The Absorbent Mind*. New York: Holt, Rinehart and Winston.

STANDING, E. M., 1998. *Maria Montessori: Her Life and Work*. New York: Plume.

KASÁČOVÁ, B., 2019. Profesionalita učiteľa v predprimárnom vzdelávaní. Banská Bystrica: Belianum.

PUPALA, B., 2015. *Premený materskej školy: kurikulum, profesionalita, dieťa*. Bratislava: UK v Bratislave.

ROHANOVÁ, A., 2016. Montessori pedagogika v podmienkach slovenských materských škôl. *Pedagogická revue*, 68(4), s. 423–438.

ŠTÍTNIČKÁ, M., 2018. Princípy Montessori pedagogiky a ich aplikácia v predprimárnom vzdelávaní. In: *Predprimárna pedagogika v teórii a praxi*. Bratislava: Raabe.

ŠMARDOVÁ, M., 2020. Kvalita edukačného prostredia v materských školách. *Edukačné štúdie*, 12(2), s. 55–67.

MINISTERSTVO ŠKOLSTVA SR, 2016. *Štátny vzdelávací program – ISCED 0 – Predprimárne vzdelávanie*. Bratislava: MŠVVaŠ SR.

ZÁKON č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon).

Kontakt

Mgr. Petra Szántai
Katolícka univerzita v Ružomberku
Pedagogická fakulta
Hrabovská cesta 1, 034 01 Ružomberok, Slovenská republika
petra.palenikova871@edu.ku.sk

MOŽNOSTI DIAGNOSTIKOVANIA SLOVNEJ ZÁSoby V PREDŠKOLSKOM VEKU

Possibilities for assessing vocabulary in preschool aged children

Zuzana MIKUŠOVÁ

Predmet príspevku: Rozsah a kvalita slovnej zásoby môže podľa viacerých autorov (Cain 2010; Jago 2025; Nation, Snowling 2004; Snow, Burns, Griffin 1998) ovplyvňovať úroveň porozumenia textu a predikovať neskoršiu školskú úspešnosť. Skúmanie možností diagnostikovania slovnej zásoby vnímame ako aktuálnu a relevantnú tému, ktorá zároveň priamo nadväzuje na našu dizertačnú prácu zameranú na skúmanie vplyvu slovnej zásoby na úroveň porozumenia počúvaného textu u detí predškolského veku. Slovná zásoba sa člení na receptívnu (pasívnu) a expresívnu (aktívnu), pričom receptívna slovná zásoba je zvyčajne rozsiahlejšia ako expresívna (Smolík 2014). Diagnostické nástroje, ktoré sa využívajú na hodnotenie slovnej zásoby, sa líšia vo forme, cieľovej vekovej skupine aj v možnostiach aplikácie v slovenských podmienkach. V príspevku sa zameriavame na vybrané testy slovnej zásoby a možnosti ich uplatnenia u detí hovoriacich po slovensky.

Účel príspevku: Cieľom príspevku je predstaviť vybrané štandardizované nástroje na diagnostiku slovnej zásoby, ktoré sú relevantné pre slovenské prostredie, a poukázať na ich prínos aj limity.

Použité metódy: Príspevok má teoretický charakter. Vychádza z porovnania dostupných diagnostických nástrojov určených na hodnotenie receptívnej a expresívnej slovnej zásoby. Opisujeme najčastejšie používané testy, konkrétne *Peabody Picture Vocabulary Test* (PPVT), *MacArthur-Bates Communicative Development Inventories* (CDI) a jeho slovenskú adaptáciu *Test komunikačného správania* (TEKOS), ako aj *LITMUS Cross-Linguistic Lexical Task* (LITMUS-CLT).

Zhrnutie výsledkov: PPVT je medzinárodne rozšírený test receptívnej slovnej zásoby, no v prekladovej slovenskej verzii absentujú normy pre slovenskú populáciu (Dunn, Dunn 2019; Krejčířová 2015). CDI, resp. jeho slovenská štandardizovaná adaptácia TEKOS, umožňuje hodnotenie raného jazykového vývinu prostredníctvom rodičovských dotazníkov a je prispôsobený kultúrnym a jazykovým špecifikám v slovenskom jazyku (Kapalková et al. 2010). LITMUS-CLT predstavuje nástroj vhodný na porovnanie lexikálnych schopností detí v rôznych jazykoch, pričom jeho adaptácia zohľadňuje fonologické, morfológické a kultúrne špecifiká cieľového jazyka (Haman et al. 2017; Horská, Kapalková 2022; Łuniewska,

Krysztofiak, Haman 2024; Łuniewska et al. 2025). Výsledky naznačujú, že každý z nástrojov má svoje špecifické prínosy, no zároveň aj limity pri aplikácii v slovenskom jazykovom prostredí.

Stručný záver: Porovnanie prezentovaných testov slovnej zásoby ukazuje, že každý z diagnostických nástrojov prináša odlišné možnosti hodnotenia receptívnej a expresívnej slovnej zásoby. Ich aplikácia v slovenskom prostredí otvára možnosti presnejšieho mapovania jazykového vývinu detí a poskytuje podklady pre ďalší výskum v oblasti diagnostiky slovnej zásoby.

Kľúčové slová: slovná zásoba; receptívna slovná zásoba; expresívna slovná zásoba; testovanie slovnej zásoby; predškolský vek.

Key words: vocabulary; receptive vocabulary; expressive vocabulary; vocabulary assessment; preschool age.

Literatúra

- CAIN, K., 2010. *Reading Development and Difficulties: An Introduction*. Oxford: Wiley – Blackwell.
- DUNN, D., DUNN, L., 2019. *Peabody Picture Vocabulary Test*. (5th ed.). Bloomington: NCS Pearson.
- HAMAN, E., et al. 2017. Noun and verb knowledge in monolingual preschool children across 17 languages: Data from Cross-linguistic Lexical Tasks (LITMUS-CLT). *Clinical Linguistics & Phonetics*, 31(11–12), pp. 818–843.
- HORSKÁ, T., KAPALKOVÁ, S., 2022. Analýza chýb pomenovaní podstatných mien a slovies v predškolskom veku. *Gramotnost, pregramotnost a vzdělávání*. 6 (1), s. 29–48.
- JAGO, L. S., MONAGHAN, P., ALCOCK, K., & CAIN, K., 2025. The Effect of Preschool Vocabulary and Grammar on Early Reading Comprehension and Word Reading: A Systematic Review and Meta-analysis. *Educational Research Review*. 47(3).
- KAPALKOVÁ, S. a kol., 2010. *Hodnotenie komunikačných schopností detí v ranom veku*. Bratislava: Slovenská asociácia logopédov.
- KREJČÍŘOVÁ, D., 2015. Inteligenční testy a soubory. In M. Svoboda, D. Krejčířová, a M. Vágnerová (Eds.), *Psychodiagnostika dětí a dospívajících* (3. vyd., s. 88–136). Portál.
- ŁUNIEWSKA, M., et al. 2025. Polish LITMUS Cross-Linguistic Lexical Task: Reliability, validity, and norms for monolingual 3- to 5-year olds. *First Language*, 45(4), pp 421–456.
- ŁUNIEWSKA, M., KRYSZTOFIK, M., HAMAN, E., 2024. Parental report of vocabulary in 3- to 6-year-old Polish children: Reliable but not valid. *International Journal of Language & Communication Disorders*. 59 (6), pp. 2483–2496.
- NATION, K., & M. J. SNOWLING, 2004. Beyond phonological skills: Broader language skills contribute to the development of read-ing. *Journal of Research in Reading*, 27(4), pp. 342–356.
- SMOLÍK, F., SEIDLOVÁ MÁLKOVÁ, G., 2014. *Vývoj jazykových schopností v předškolním věku*. Praha: Grada, 2014.

SNOW, C., BURNS, K., GRIFFIN, P., 1998. *Preventing Reading Difficulties in Young Children*. Washington, DC: The National Academies Press.

Kontakt

Mgr. Zuzana Mikušová
Prešovská univerzita v Prešove
Pedagogická fakulta
Ul. 17. novembra 15, 080 01 Prešov
Slovenská republika
zuzana.ilcikova@smail.unipo.sk

MATEMATICKÉ PROBLÉMOVÉ ÚLOHY V KONTEXTE REÁLNEHO ŽIVOTA - PILOTNÉ OVERENIE

Mathematical Problem-Solving Tasks in the Context of Real Life – Pilot Study

Dominika KUŠNÍROVÁ

Predmet príspevku: Príspevok prezentuje parciálny výstup dizertačnej práce zameranej na možnosti inkorporácie vzdelávacieho prístupu Učenie sa v súvislostiach (*Contextual Teaching and Learning*, CTL) na primárnom stupni vzdelávania. V rámci dizertačnej práce bola vypracovaná kvalitatívna systematická analýza vedeckých štúdií (vychádzajúc z databáz Web of Science, Scopus, ERIC a voľne dostupných zdrojov Google Scholar), ktoré sa zaoberajú inkorporáciou CTL v matematickom vzdelávaní v rozpätí rokov 2015 – 2024. Z výsledkov možno konštatovať, že vzdelávací prístup CTL je na primárnom stupni vzdelávania málo preskúmaný. Identifikované boli iba dve relevantné štúdie, a to práce autorov Selvianiresa a Prabawanto (2017) a Lestari, Ahmadi a Rochmad (2021). V nadväznosti na tieto zistenia sa venujeme inkorporácii CTL na primárnom stupni vzdelávania. V súlade s charakterom zvoleného metodologického rámca - *výskum vývojom* (Design-Based Research, DBR) sme realizovali iteratívne cykly zahŕňajúce pilotné overenie výskumných nástrojov.

Účel príspevku: Cieľom príspevku je prezentovať výsledky dvoch realizovaných cyklov DBR, ktoré slúžili na pilotné overenie výskumných nástrojov – matematických problémových úloh z reálneho života a autorskej matematickej vzdelávacej hry, založenej na aplikácii metódy

Educational Live Action Role-Playing (EduLARP). V prvom cykle sme získavali odpovede na výskumnú otázku (VO1): *Aké postupy využívajú žiaci pri riešení realistických úloh v matematickom EduLARPe?*. V súvislosti s VO1 bola formulovaná pod otázka: *Aká je zrozumiteľnosť navrhnutých matematických úloh pre žiakov?*. Výskumným nástrojom na zodpovedanie uvedených otázok boli autorské matematické problémové úlohy vychádzajúce z reálnych životných situácií. Druhý cyklus DBR reagoval na štvrtú výskumnú otázku (VO4): *Ako sa herné mechanizmy EduLARPovej hry vyvíjajú v priebehu iteratívneho procesu DBR so zameraním na učenie sa v súvislostiach?* Hlavným cieľom cyklu bola identifikácia takých

herných prvkov EduLARPovej hry, ktoré si vyžadujú modifikáciu, aby dochádzalo k efektívnejšej kontextualizácii učenia sa.

Použité metódy: Výskumná časť dizertačnej práce je realizovaná prostredníctvom metodológie výskum vývojom. Výskumný súbor pozostáva zo žiakov štvrtého ročníka primárneho stupňa vzdelávania a tvorený je zámerným a zároveň dostupným výberom. V rámci pilotného overenia boli využité viaceré výskumné metódy, konkrétne dotazník s otvorenými otázkami, obsahová analýza písomných riešení žiakov, skupinové pološtruktúrované rozhovory s hráčmi EduLARPovej hry a kvalitatívna obsahová analýza odpovedí žiakov.

Zhrnutie výsledkov: V súlade s iteratívnym charakterom DBR boli na základe výsledkov analýzy riešení žiakov a kvalitatívnej obsahovej analýzy ich odpovedí výskumné nástroje upravené. Pri modifikácii problémových matematických úloh bol využitý postup kontextového a koncepčného preformulovania problému (*contextual and conceptual problem rewording*), definovaný ako zámerná úprava a preformulovanie zadania, v rámci ktorej sa modifikujú jazykové a syntaktické aspekty slovných úloh s cieľom zvýšiť ich zrozumiteľnosť a podporiť porozumenie. Na pozitívny vplyv využívania tohto postupu pri formulovaní a tvorbe matematických úloh odkazujú Haghverdi a Wiest (2016). Úpravy autorskej vzdelávacej hry vychádzali z výsledkov kvalitatívnej obsahovej analýzy odpovedí žiakov, získaných prostredníctvom skupinových pološtruktúrovaných rozhovorov.

Stručný záver: V ďalšej časti výskumu budeme nadväzovať na výsledky pilotného overenia. Vyžaduje sa prepojenie navrhnutých matematických úloh s herným prostredím, pričom bude dôraz kladený na identifikáciu: (1) riešiteľských stratégií pri riešení kontextových úloh; (2) názorov žiakov voči navrhnutému matematickému EduLARPu; (3) špecifik metódy EduLARP pri učení sa matematiky v súvislostiach a (4) modifikačných prvkov vzdelávacej hry v priebehu iteratívneho procesu DBR.

Kľúčové slová: matematika; učenie sa v súvislostiach; edularp; primárne vzdelávanie; výskum vývojom.

Key words: mathematics; contextual teaching and learning; edularp; primary education; design-based research.

Acknowledgments

Príspevok vznikol v rámci riešenia projektu VEGA 1/0734/25 Učenie sa v súvislostiach v matematickej edukácii – výskum možnosti integrácie doménových a prierezových gramotností v kontexte kurikulárnej transformácie.

Literatúra

- HAGHVERDI, M. a L.R. WIEST., 2016. The Effect of Contextual and Conceptual Rewording on Mathematical Problem-Solving Performance. In: *The Mathematics Educator*. 25 (1), pp. 56–73. Dostupné na: <https://doi.org/10.63301/tme.v25i1.2013>
- LESTARI, F. P., AHMADI, F. a R., ROCHMAD, 2021. The implementation of mathematics comic through contextual teaching and learning to improve critical thinking ability and character. In: *European Journal of Educational Research*, 10(1), pp. 497-508. Dostupné na: <https://doi.org/10.12973/eu-jer.10.1.497>
- SELVIANIRESA, D. a S., PRABAWANTO, 2017. Contextual Teaching and Learning Approach of Mathematics in Primary Schools. In: *Journal of Physics*, (895). Dostupné na: <https://doi.org/10.1088/1742-6596/895/1/012171>
- GRENČÍKOVÁ, A., PETRUŠOVÁ, D. a K., KRAJČO, 2018. Possibilities of Using Edularp in Education in Slovak Republic. ERAZ: Knowledge Based Sustainable Economic Development Conference Proceedings. pp. 506-512. Dostupné na: https://eraz-conference.com/wp-content/uploads/2019/12/eraz_2021.pdf

Kontakt

Mgr. Dominika Kušnírová, DiS. art.
Prešovská univerzita v Prešove
Pedagogická fakulta
Katedra matematickej edukácie
Ul. 17. novembra 15, 080 01 Prešov
Slovenská republika
dominika.kusnirova@smail.unipo.sk

SCAFFOLDING AKO DIDAKTICKÁ STRATÉGIA VO VYUČOVANÍ MATEMATIKY

Scaffolding as a teaching strategy in mathematics education

Mária KULHOVÁ

Predmet príspevku: Primárnym cieľom vyučovania matematiky je predovšetkým rozvíjanie schopností žiakov porozumieť matematickým pojmom, vytvárať rozmanité stratégie riešenia úloh a aplikovať nadobudnuté matematické poznatky v praktických a reálnych situáciách (Chechan et al. 2023). Jednou z pedagogických stratégií, ktorá tento cieľ podporuje, je scaffolding. Uvedený koncept predstavuje dočasnú podporu poskytovanú žiakovi pri riešení úloh presahujúcich jeho aktuálne schopnosti, pričom intenzita podpory postupne slabne (Wood et al. 1976; Rojas-Drummond a Mercer 2003; Stone 1998; Boblett 2012; Gonulal a Loewen 2018; Wu et al. 2017). Scaffolding možno chápať ako formu diferencovanej a citlivej intervencie (Littleton 2013), založenej na adaptívnom vyučovaní, keď učiteľ flexibilne prispôsobuje mieru podpory aktuálnej úrovni porozumenia žiaka (Van De Pol et al. 2010). Uvedený prístup možno prepojiť so Štátnym vzdelávacím programom pre základné vzdelávanie (2023), ktorý koncipuje matematické vzdelávanie na základe využívania

enaktívnych a ikonických reprezentácií zodpovedajúcich postupne sa rozvíjajúcej miere abstrakcie.

Účel príspevku: Príspevok je zameraný na analýzu scaffoldingu ako didaktickej stratégie vo vyučovaní matematiky na prvom stupni primárneho vzdelávania. Prepojenie podporných stratégií pri osvojovaní elementárnych matematických poznatkov môže významne prispieť k efektívnosti vyučovacieho procesu.

Použité metódy: Predkladaný text predstavuje súčasť teoretickej časti dizertačnej práce, orientovanej na koncept scaffoldingu, jeho teoretické východiská a možnosti aplikácie vo vyučovaní matematiky. V súčasnej fáze výskumu sú uplatňované metódy analýzy, syntézy a komparácie odborných zdrojov. Pri uvažovaní aplikácie podporných stratégií vychádzame nielen zo Štátneho vzdelávacieho programu pre základné vzdelávanie (2023), ako aj z kognitívnej teórie J. S. Brunera (1968). Výskumné dáta budú získané prostredníctvom využitia priameho neštruktúrovaného pozorovania, pološtruktúrovaných rozhovorov a metódy think-aloud.

Zhrnutie výsledkov: V nadväznosti na uvedené teoretické východiská bude empirická časť dizertačnej práce orientovaná na tvorbu súboru didaktických nástrojov, ktoré môžu slúžiť ako podpora pri vyučovaní matematických konceptov na primárnom stupni vzdelávania. Podľa Boalerovej (2016) je atraktivita matematiky pre žiakov založená na piatich pilieroch: získavaní nových skúseností, zvedavosti, kreativity, schopnosti prekonávať prekážky a radosti zo spolupráce. Predpokladáme, že implementácia scaffoldingu môže k napĺňaniu týchto aspektov významne prispieť.

Stručný záver: Výsledky uskutočnenej analýzy teoretických východísk poukazujú na to, že scaffolding predstavuje didaktickú stratégiu, ktorá môže významne podporiť proces osvojovania matematických poznatkov na primárnom stupni vzdelávania. Implementácia tohto prístupu má potenciál nielen uľahčiť porozumenie základných matematických konceptov, ale zároveň prispieť k formovaniu podnetného vzdelávacieho prostredia.

Kľúčové slová: scaffolding; vyučovanie matematiky; primárne vzdelávanie.

Key words: scaffolding; teaching mathematics; primary education.

Literatúra

- BOALER, J., 2016. *Matematické nastavenie mysle* (P. Briatka, Prekl.). Tatran.
- BOBLETT, N., 2012. Scaffolding: Defining the Metaphor. *Applied Linguistics*.
- BRUNER, J. S., 1968. O podstate a problémoch vyučovania.
- GONULAL, T., LOEWEN, S., 2018. Scaffolding Technique. In: J. I. LIONTAS, ed. *The TESOL Encyclopedia of English Language Teaching* [online]. 1. vyd. B.m.: Wiley, s. 1–5. Dostupné na: doi:10.1002/9781118784235.eelt0180

- CHECHAN, B., AMPADU E. a PEARS, A., 2023. Effect of using Desmos on high school students' understanding and learning of functions. *Eurasia Journal of Mathematics, Science and Technology Education* [online]. roč. 19, č. 10, pp. 1305-8223. Dostupné na: doi:10.29333/ejmste/13540
- LITTLETON, K., 2013. Adaptation and authority in scaffolding and teacher–student relationships. *Learning, Culture and Social Interaction* [online]. roč. 2, č. 1, s. 52–55. Dostupné na: doi:10.1016/j.lcsi.2013.01.003
- Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky, 2023. Štátny vzdelávací program pre základné vzdelávanie. <https://www.statpedu.sk/sk/svp/statny-vzdelavaci-program/>
- ROJAS-DRUMMOND, S. a MERCER, N., 2003. Scaffolding the development of effective collaboration and learning. *International Journal of Educational Research* [online]. roč. 39, č. 1–2, s. 99–111. Dostupné na: doi:10.1016/S0883-0355(03)00075-2
- STONE, C. A., 1998. The Metaphor of Scaffolding: Its Utility for the Field of Learning Disabilities. *Journal of Learning Disabilities* [online]. roč. 31, č. 4, s. 344–364. Dostupné na: doi:10.1177/002221949803100404
- VAN DE POL, J., VOLMAN M. a J. BEISHUIZEN, 2010. Scaffolding in Teacher–Student Interaction: A Decade of Research. *Educational Psychology Review* [online]. roč. 22, č. 3, s. 271–296. Dostupné na: doi:10.1007/s10648-010-9127-6
- WOOD, D., BRUNER J. S. a G. ROSS, 1976. THE ROLE OF TUTORING IN PROBLEM SOLVING *. *Journal of Child Psychology and Psychiatry* [online]. roč. 17, č. 2, s. 89–100. Dostupné na: doi:10.1111/j.1469-7610.1976.tb00381.x
- WU, Ch., CHEN Y. a T. CHEN, 2017. An Adaptive e-Learning System for Enhancing Learning Performance: Based on Dynamic Scaffolding Theory. *EURASIA Journal of Mathematics, Science and Technology Education* [online]. roč. 14, č. 3. Dostupné na: doi:10.12973/ejmste/81061

Kontakt

Mgr. Mária Kulhová
Prešovská univerzita v Prešove
Pedagogická fakulta
Ul. 17. novembra 15, 080 01 Prešov
Slovenská republika
maria.kulhova@smail.unipo.sk

VLIV UMĚLÉ INTELIGENCE NA INDIVIDUALIZACI VÝUKY V PROSTŘEDÍ ZÁKLADNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ

The impact of artificial intelligence on the individualization of teaching in primary education

Michal HANZL

Předmět příspěvku: Současné základní školství v České republice čelí výzvě, jak přizpůsobit výuku rozmanitým potřebám žáků v heterogenních třídách. Individualizace výuky se proto stala klíčovým trendem, zahrnujícím přizpůsobení obsahu, metod i tempa učení každému

žákovi (Vališová a Kasíková 2007; Mareš et al. 2003). Úzce s ní souvisí personalizace, při které žák spolurozhoduje o svém učení, což posiluje jeho samostatnost a aktivitu.

Diferenciace výuky pak umožňuje rozdělit výuku podle úrovně skupin žáků (Tomlinson 2017). Moderní technologie, zejména nástroje umělé inteligence (AI), jsou vnímány jako perspektivní prostředek podpory těchto přístupů (Trent 2024). AI ve vzdělávání dokáže na základě dat o učení adaptovat výukový obsah, poskytovat okamžitou zpětnou vazbu a usnadnit formativní hodnocení (Luckin et al. 2016; Holmes et al. 2021). Současná literatura však poukazuje také na etická dilemata a rizika zneužití AI žáky. V českém kontextu se téměř polovina učitelů ztotožňuje s tvrzením, že AI slouží a bude sloužit žákům k podvádění. Zároveň 34 % pedagogů potvrdilo, že jejich žáci AI zneužili k podvádění (Kopecký et al. 2023).

Tyto data tak vyvolávají otázky ohledně důvěry ve vztahu učitel–žák a ve vztahu spravedlivého hodnocení. Tento příspěvek se tak opírá o klíčové pojmy (individualizace, personalizace, AI ve vzdělávání) a reflektuje probíhající diskusi v českém školství, kde je AI vnímána jako inovativní pomocník, ale i jako potenciální hrozba. Příspěvek stručně představuje teoretická východiska, aktuálnost problému a návaznost na disertační projekt, který zkoumá, jak AI nástroje mohou podpořit individualizovanou výuku v prostředí ZŠ.

Účel příspěvku: Cílem výzkumu je ověřit, zda a do jaké míry může implementace nástrojů AI efektivně podpořit individualizaci výuky na druhém stupni ZŠ a zlepšit tak vzdělávací výsledky žáků. Za hlavní výzkumnou otázku jsme si stanovili: „Do jaké míry a za jakých podmínek může využití AI nástrojů přispět k efektivnější individualizaci výuky na 2. stupni ZŠ?“. Podmínkami jsou myšleny zejména faktory prostředí, jako jsou postoje a připravenost učitelů, technické zázemí školy či podpora vedení. K zodpovězení této otázky byly stanoveny dílčí výzkumné otázky zaměřené na: (1) hodnocení přínosů a omezení konkrétních AI nástrojů z pohledu učitelů i žáků, včetně faktorů ovlivňujících jejich akceptaci; (2) vliv využití AI na výsledky učení žáků – tj. zda existují významné rozdíly ve výkonech mezi třídami s AI intervencí a bez ní; (3) změny ve výukových postupech a organizaci výuky po zavedení AI. Výzkum se zaměřuje nejen na kvantitativní dopad AI na studijní výsledky, ale i na kvalitativní porozumění zkušenostem aktérů (učitelů a žáků) s integrací AI. Záměrem příspěvku je představit tento výzkumný plán, jeho dílčí cíle a otázky, a zdůvodnit význam zkoumané problematiky – tj. proč je v dnešní době důležité zjišťovat možnosti a meze využití AI pro individualizovanou výuku.

Použité metody: Zvolen byl kvazi-experimentální výzkumný design se smíšeným přístupem. Ve školním prostředí, kde nelze žáky náhodně rozdělit, jsou využity přirozené paralelní skupiny: vždy dvě třídy téhož ročníku, z nichž jedna slouží jako experimentální (s AI podporou) a druhá jako kontrolní (tradiční výuka bez AI). Konkrétně se výzkum soustředí na žáky 7. - 9. tříd ve vybraných předmětech (INF, MAT). Experimentální skupiny budou během měsíční intervence využívat vybrané AI nástroje (např. inteligentní výukové asistenty, AI osoby) k podpoře individualizace. AI bude poskytovat doplňkové vysvětlení učiva, generovat cvičení přizpůsobené úrovni žáků či dávat okamžitou zpětnou vazbu. Kontrolní

skupiny budou probírat totožné učivo tradičním způsobem. Pro měření efektu je zajištěno testování obou skupin ve čtyřech časových bodech: pretest před zahájením výuky, průběžný midtest v polovině intervence, posttest po ukončení a následný follow-up test s odstupem času.

Tato struktura umožní sledovat nejen bezprostřední vliv AI na znalosti, ale i případnou retenci naučeného. Kromě výkonových testů budou použity dotazníky pro žáky (mapující jejich zkušenost s AI ve výuce, míru motivace, vnímanou srozumitelnost učiva aj.) a polostrukturované rozhovory s učiteli i vybranými žáky formou focus group. Tyto kvalitativní metody mají objasnit, jak aktéři vnímají přínosy a úskalí AI nástrojů v praxi a jaké faktory ovlivnily efektivitu intervence (např. technické problémy, ochota učitele inovovat výuku apod.). Aktuálně je výzkum ve fázi pilotního ověření výzkumných nástrojů na menším vzorku žáků (cca 30 žáků 9. třídy) za účelem zjištění optimální obtížnosti testových úloh a spolehlivosti měření. Na základě pilotáže byly zrevidovány testové položky a potvrzena jejich reliabilita.

Shrnutí výsledků: Výzkum je dosud ve fázi průběžné analýzy, avšak již první zjištění naznačují několik trendů. Z rozhovorů s učiteli vyplynulo, že pedagogové vnímají AI převážně pozitivně, a to jako inovativní prostředek obohacení výuky. Oceňují zejména možnost lépe individualizovat procvičování učiva. Učitelé často zmiňovali, že AI podporuje diferenciaci, např. žáci, kteří látce již rozumí, mohou s AI plnit náročnější rozšiřující úkoly. Zatímco žákům, kteří si látku teprve osvojují nabídne AI jednodušší vysvětlení. To koresponduje s teorií, že AI při správném využití zvyšuje efektivitu i spravedlnost výuky tím, že každý žák dostává péči “na míru”. AI jako inovace ve třídě také podle učitelů zvyšuje motivaci žáků – mnozí žáci přistupovali k učení s větším zájmem, protože interakce s technologií pro ně byla atraktivní. Připomínala jim spíše hru nebo soutěž. Vedle přínosů však učitelé formulovali i obavy. Nejčastěji zmiňovali strach z vytrácení lidského kontaktu. První zpětnou vazbu poskytli i žáci zapojení do pilotáže s AI. První reakce byly vesměs pozitivní: žáci hodnotili výuku s AI jako „zajímavější“. Ocenili především okamžitou zpětnou vazbu. Někteří dále oceňovali, že si díky AI mohli „jet vlastním tempem“. Zaznamenali jsme i drobné počáteční rozpaky ohledně spolehlivosti AI. Celkově však pilotáž potvrdila, že žáci přistupují k AI přirozeně a rychle se s ní učí pracovat. Tato zjištění podporují náš předpoklad přínosu AI k rozvoji samostatnosti žáků a individualizaci tempa učení – AI nástroje umožňují každému žákovi projít učivem vlastním tempem a získávat průběžnou podporu, čímž posilují jeho autonomii v učení.

Stručný závěr: Promyšlená integrace AI se v prostředí ZŠ jeví jako účinná opora individualizace: přispívá k vyššímu zapojení žáků, posiluje sebedůvěru pomalejších a má potenciál zlepšit výsledky zejména u žáků, kteří potřebují více podpory. Studie směřuje k empirickému ověření míry dopadu a k určení podmínek, za nichž se AI osvědčuje nejefektivněji. Současně reflektuje limity rané fáze zavádění a omezeného vzorku, což bude dále testováno z hlediska dlouhodobých dopadů a přenositelnosti napříč předměty i školami. Klíčová zůstává nezastupitelná role učitele. AI má být nástrojem, který jeho pedagogické vedení posiluje a didakticky smysluplně doplňuje, nikoli jej nahrazuje.

Klíčová slova: umělá inteligence ve vzdělávání; učitelé; etické aspekty; digitální gramotnost; individualizace výuky.

Key words: artificial intelligence in education; teachers; ethical aspects; digital literacy; individualized instruction.

Literatura

- HOLMES, W., PORAYSKA-POMSTA, K., HOLSTEIN, K., SUTHERLAND, E., BAKER, T. et al., 2021. Ethics of AI in Education: Towards a Community-Wide Framework. Online. *International Journal of Artificial Intelligence in Education*. 4-9, vol. 32, no. 3, s. 504-526. Dostupné na: <https://doi.org/10.1007/s40593-021-00239-1>
- KOPECKÝ, K., SZOTKOWSKI, R., VORÁČ, D., KREJČÍ, V. a P. DOBEŠOVÁ, 2023. *České školy a umělá inteligence – výzkumná zpráva*. [online]. Olomouc: Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci. Dostupné na: <https://e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/vyzkumne-zpravy/163-ceske-skoly-a-umela-inteligence-2023/file>
- LUCKIN, R. a W. HOLMES, 2016. *Intelligence Unleashed: An Argument for AI in Education*. [online]. Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/299561597_Intelligence_Unleashed_An_argument_for_AI_in_Education
- TOMLINSON, C. A., 2017. *How to differentiate instruction in academically diverse classrooms*. 3rd edition. Alexandria: ASCD.
- TRENT, R., 2024. Revolutionizing Education: The Impact of Generative AI on Learning. [online]. *Rodtrend Substack*. Dostupné na: <https://rodtrent.substack.com/p/revolutionizing-education-the-impact>
- VALIŠOVÁ, A. a H. KASÍKOVÁ, 2007. *Pedagogika pro učitele*. Pedagogika. Praha: Grada. Dostupné na: <http://krameriusndk.nkp.cz/search/handle/uuid:0abc4280-1225-11e8-bdb0-005056827e51>

Kontakt

Mgr. Michal Hanzl
Masarykova univerzita
Pedagogická fakulta
Poříčí 7/9, 639 00 Brno-střed
Česká republika
hanzl.michal@post.cz
481198@mail.muni.cz

ÚROVEŇ KRITICKÉHO MYSLENIA ŠTUDENTOV PEDAGOGICKEJ FAKULTY The level of critical thinking among students at the Faculty of Education

Sofia MICHŇÁKOVÁ

Predmet príspevku: Predmetom príspevku je prezentovať čiastkové výstupy prvej fázy empirickej časti dizertačnej práce (Kritické myslenie ako štúdiom rozvíjaná *spôsobilosť*), v ktorej sme sa zameriavali na meranie úrovne kritického myslenia študentov Pedagogickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove. Kritické myslenie sa považuje za cieľavedomý a samostatne riadený proces uvažovania, ktorého cieľom je interpretovať, analyzovať, hodnotiť a vyvodzovať závery (Facione 1990). Doposiaľ neexistuje jednotný názor v tom, ako kritické myslenie efektívne vyučovať. Existuje konsenzus v tom, že cieľom vysokoškolského vzdelávania by malo byť naučiť študentov kriticky myslieť počas štúdia, ako aj v ich budúcej profesijnej praxi (Moore 2011). Na potrebu rozvoja kritického myslenia poukazuje aj Štátny vzdelávací program pre základné vzdelávanie (2024), ktorý v profile absolventa základnej školy uvádza, že by mal žiak používať kritické myslenie založené na poznatkoch a etických hodnotách. Je dôležité poznamenať, že len v prípade, ak učitelia rozumejú základom kritického myslenia, môžu ho efektívne vyučovať (Zheldibayeva & Rimantas 2023). Kosturková (2017) realizovala výskum zameraný na vnímanie študentov učiteľských študijných programov Fakulty humanitných a prírodných vied, Filozofickej fakulty a Fakulty športu Prešovskej univerzity v Prešove. Výskumu sa zúčastnili študenti 2. a 3. ročníka bakalárskeho stupňa. Cieľom bolo zistiť, ako škola rozvíja ich vyššie kognitívne schopnosti. Prostredníctvom Watsonovho-Glaserovho testu zistila, že u študentov učiteľstva ($N = 365$) bolo namerané priemerné skóre 42,95 bodov ($SD = 4,27$) z možného rozsahu 0 až 80 bodov. V porovnaní s britskými vysokoškolákmi (Mean = 61,4; Watson & Glaser 2000) dosahujú študenti z fakulty humanitných a prírodných vied, filozofickej fakulty a fakulty športu výrazne nižšie hodnoty. Ani najlepší výsledok neprekročil 50 % britského priemeru. Zistenia naznačujú, že príprava študentov učiteľstva dostatočne nerozvíja vyššie kognitívne schopnosti a hodnotiace myslenie.

Účel príspevku: Cieľom príspevku je oboznámiť čitateľov s výsledkami merania úrovne kritického myslenia študentov Pedagogickej fakulty prostredníctvom Watsonovho-Glaserovho testu. V tomto výskume sme analyzovali úroveň kritického myslenia študentov z viacerých hľadísk: celkovej úrovne, formy štúdia a výsledkov v jednotlivých subtestoch Watsonovho-Glaserovho testu. Získané dáta sú pre nás východiskom pre tvorbu intervenčného programu, ktorý bude zameraný na podporu oblasti, v ktorej študenti získali najnižšie skóre.

Použité metódy: V aktuálnej fáze výskumu sme využili kvantitatívny (deskriptívno-komparatívny) výskumný dizajn. Zvolili sme metódu testovania prostredníctvom Watsonovho-Glaserovho testu. Watson-Glaserov test hodnotenia kritického myslenia pozostáva z piatich subtestov, pričom každý z nich preveruje schopnosť analytického uvažovania. Tieto schopnosti sú počas testu aplikované na rôzne výroky, ktoré reprezentujú

široké spektrum písaných a hovorených textov, s akými sa možno stretnúť v bežných pracovných alebo študijných situáciách. Úlohy obsahujú informácie podobné tým, ktoré sa nachádzajú v novinách, časopisoch či iných médiách, a zahŕňajú tvrdenia a komentáre, ktoré by jednotliviec nemal prijímať bez kritického posúdenia (Watson & Glaser 2000).

Test sme administrovali študentom 3. ročníka v akademickom roku 2024/2025. Výskumný súbor tvorilo $N = 239$ študentov v odbore: predškolská a elementárne pedagogika (denné, externé štúdium), predškolská a elementárna pedagogika a pedagogika psychosociálne narušených (denné, externé štúdium), špeciálna pedagogika (denné štúdium) a učiteľstvo pre primárne vzdelávanie (rozširujúce externé štúdium). Pred začiatkom boli študenti informovaní o účele výskumu, anonymite a dobrovoľnosti účasti. Po zbere údajov boli výsledky spracované štatistickými metódami.

Zhrnutie výsledkov: Na základe výsledkov možno konštatovať nasledujúce zistenia:

Vo výskumnom súbore, ktorý pozostával zo ($N = 239$) študentov Pedagogickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove, bola vypočítaná priemerná hodnota skóre (Mean = 43,25; SD = 6,66). Výsledky sa pohybovali od min. 19 do max. 63 bodov (Medián = 44).

Pri analýze úrovne kritického myslenia z hľadiska formy štúdia sa nepreukázal štatisticky významný rozdiel v kritickom myslení študentov ($N = 239$). Respondenti s ohľadom na formu štúdia skórovali za subtesty a celý test podobne. Pri analýze výsledkov jednotlivých subtestov sa ukázalo, že študenti dosahovali najnižšie skóre v subteste úsudok (Mean = 6,53) a najvyššie skóre v subteste hodnotenie argumentov (Mean = 10,08). V ostatných subtestoch: dedukcia (Mean = 8,06), interpretácia (Mean = 9,15) a rozpoznávanie domnienok (Mean = 9,42), boli dosiahnuté výsledky v pásme priemeru až mierne nad priemerom, čo naznačuje relatívne vyrovnanú úroveň výkonnosti v týchto oblastiach.

Pri analýze hodnotenia úrovne kritického myslenia študentov z hľadiska jednotlivých subtestov sme zistili, že sa preukázal štatisticky významný rozdiel medzi subtestami kritického myslenia študentov (Friedmanov test=100,900; $p=0,000$). So zreteľom na párové porovnania evidujeme len jeden prípad, kde sa štatisticky významný rozdiel nepreukázal. Išlo o porovnanie skóre medzi subtestom interpretácie a rozpoznávania domnienok (ANOVA=0,567; $p=1,000$). V tomto porovnávaní nebol zahrnutý subtest zameraný na úsudok, pretože hoci mal rovnaký spôsob skórovania (0 a 1), respondenti mohli vybrať z viacerých alternatív (nielen z dvoch). Celkovo možno konštatovať, že dosiahnuté výsledky sú porovnateľné s výskumom Kosturkovej (2017), no zároveň poukazujú na nižšiu úroveň kritického myslenia v porovnaní s britskými normami.

Stručný záver: Vychádzajúc z výsledkov prvej fázy empirického výskumu sa v nasledujúcom období zameriame pri tvorbe intervenčného programu na oblasť, ktorá v testovaní dosiahla najnižšie skóre. Výsledky poukazujú na potrebu rozvoja oblasti úsudok, ktorý v našom testovaní dosiahol neuspokojivé výsledky. V ďalších fázach výskumu bude súbor rozdelený na experimentálnu a kontrolnú skupinu, čo umožní porovnať účinnosť intervencie.

Kľúčové slová: kritické myslenie; úroveň kritického myslenia; študenti pedagogickej fakulty.

Key words: critical thinking; level of critical thinking; students of the Faculty of Education.

Literatúra

FACIONE, P. A., 1990. Critical thinking: A statement of expert consensus for purposes of educational assessment and instruction. Millbrae, CA: Santa Clara University. Dostupné na: <https://eric.ed.gov/?id=ED315423>.

KOSTURKOVÁ, M., 2017. Zhodnotenie vysokoškolskej prípravy budúcich učiteľov vo vzťahu k rozvoju ich vyšších myšlienkových operácií. *Edukácia*. 2 (2), pp. 91 – 102.

MINISTERSTVO ŠKOLSTVA, VÝSKUMU, VÝVOJA A MLÁDEŽE SLOVENSKEJ REPUBLIKY, 2024. Štátny vzdelávací program pre základné vzdelávanie. Dostupné na: https://www.minedu.sk/data/files/11811_statny_vzdelavaci_program_pre_zakladne-vzdelavanie.pdf

MOORE, T. J., 2011. Critical thinking and disciplinary thinking: A continuing debate. *Higher Education Research & Development*, 30 (3), pp. 261 – 274.

RIMANTAS Zelvys a Raigul S. ZHELDIBAYEVAL, 2023. The development of critical thinking among future educational – psychologists in the are of globalization. *Торайгыров университетінің Хабаршысы*. Dostupné na: <https://doi.org/10.48081/PSHJ8606>.

WATSON, Goodwin a Edwin M. GLASER, 2000. Test hodnotenia kritického myslenia. Forma C. Príručka. Brno: Psychodiagnostika s.r.o.

Kontakt

Mgr. Sofia Michňáková
Prešovská univerzita v Prešove
Pedagogická fakulta
Ul. 17. novembra 15, 080 01 Prešov
Slovenská republika
sofia.michnakova@smail.unipo.sk

EXEKUTÍVNE FUNKCIE A JAZYKOVÁ KOMPETENCIA ŽIAKOV S PORUCHAMI AUTISTICKÉHO SPEKTRA

Executive functions and language competence of pupils with autism spectrum disorders

Zuzana BEDNÁRIKOVÁ

Predmet príspevku: Predmetom príspevku je skúmanie vzťahu medzi exekutívnymi funkciami a jazykovou kompetenciou osôb s poruchami autistického spektra (PAS). Vzťah medzi exekutívnymi funkciami a oblasťou jazykových schopností (napr. slovná zásoba, syntax a pragmatika) pri poruchách autistického spektra vyvoláva otázky týkajúce sa vplyvu intervencie. Pediatrická populácia s PAS má veľmi rôznorodé vývinové pozadie a výrazne sa odlišuje v tom, do akej miery jednotlivci ovládajú jazyk, vokalizujú a uplatňujú naučené gramatické pravidlá a používajú osvojenú slovnú zásobu (Ellis Wiesmer 2014). Celkovo 3 zo 4 detí s PAS vykazujú v čase nástupu do materskej školy určité narušenie jazykových schopností, ktoré môže byť mierne alebo významné, zatiaľ čo 1 zo 4 detí s autizmom vykazuje do veku 5 rokov typické alebo dokonca až výnimočné jazykové schopnosti (Yeganeh a Kamari 2020). Hoci ťažkosti vo funkčnom jazyku sú dôležitým ukazovateľom PAS v ranom veku, ťažkosti v reči a jazykovej komunikácii sú u tejto populácie značne heterogénne, čo znamená, že vytvoriť prognózu a navrhnúť vhodnú intervenciu môže byť mimoriadne náročné (Romeo 2022). Štúdie skúmajúce exekutívne funkcie a jazyk zistili koreláciu medzi týmito dvoma oblasťami. Napríklad Akbar a et al. (2013) použili subtest pragmatického usudzovania v rámci testu jazykovej kompetencie Comprehensive Assessment of Spoken Language (CASL) na skúmanie vzťahu medzi exekutívnymi funkciami a pragmatickým jazykom v skupine 8- až 19-ročných participantov s PAS. Zistili, že skóre pragmatického usudzovania v teste CASL predikovalo pracovnú pamäť u detí s poruchou autistického spektra meranú pomocou úlohy na zoradovanie písmen a číslíc, ale nepredikovalo iné aspekty exekutívnych funkcií, vrátane kognitívnej flexibility a inhibície. Podľa autorov syntaktické zručnosti a pragmatické zručnosti prispievajú k schopnosti dobre vykonávať úlohy pracovnej pamäti. Konkrétne, ak sú štrukturálne a/alebo pragmatické jazykové schopnosti skutočne prepojené s exekutívnymi funkciami, môžeme predpokladať, že intervencia zameraná na jednu oblasť by viedla k všeobecnému zlepšeniu v druhej oblasti. Primárnym cieľom výskumu je teda porovnanie účinnosti dvoch intervencií, jednej zameranej na exekutívne fungovanie a druhej zameranej na jazykovú kompetenciu žiakov s PAS pri zlepšovaní jazykových kompetencií a exekutívneho fungovania.

Účel príspevku: Účelom príspevku je predstaviť plán skúmania tohto vzťahu. Primárnym cieľom výskumu je teda porovnanie účinnosti dvoch intervencií, jednej zameranej na exekutívne fungovanie a druhej zameranej na jazykovú kompetenciu žiakov s PAS pri zlepšovaní jazykových kompetencií a exekutívneho fungovania. Pre potreby tohto skúmania formulujeme hypotézy:

1. Zavedenie intervencie zameranej na EF zlepší výkon žiaka v testoch a posudzovacej škále exekutívneho fungovania.

2. Zlepšenie v oblasti EF po zavedení intervencie zameranej na EF bude korelovať so zlepšením v oblasti jazykovej kompetencie.
3. Zavedenie intervencie zameranej na jazykovú kompetenciu zlepší výkon žiaka v teste jazykovej kompetencie.
4. Zlepšenie žiaka v teste jazykovej kompetencie bude korelovať so zlepšením v oblasti exekutívneho fungovania.

Použité metódy: Z metodologického hľadiska budeme realizovať kváziexperimentálnu komparatívnu štúdiu. Participanti budú rozdelení do dvoch experimentálnych skupín na základe konzultácie s triednym učiteľom a školským psychológom, resp. školským špeciálnym pedagógom. Pretože v tomto prípade nejde o náhodné rozdelenie do experimentálnych skupín, štúdiu označujeme ako kváziexperimentálnu (Maciejewski et al. 2013). Komparatívnosť štúdie pramení z jej ambície porovnať účinnosť dvoch intervencií – intervencie zameranej na exekutívne fungovanie a intervencie zameranej na jazykovú kompetenciu. Intervencie sú naplánované na vykonanie na vzorke 4 žiakov (po 2 v každej experimentálnej skupine) vo veku 10-14 rokov, ktorým bola diagnostikovaná porucha autistického spektra a ktorí sú na základe tejto diagnostiky vzdelávaní v škole pre žiakov s autizmom. Pre povahu plánovaných intervencií je potrebné, aby to boli žiaci bez mentálneho postihnutia, s materinským jazykom slovenským, verbálni žiaci, ktorí sú schopní komunikácie slovom a písmom. Do výskumu nebudú zaradení žiaci s výraznými zmyslovými a/alebo motorickými obmedzeniami. Účinnosť navrhnutých intervencií bude meraná prostredníctvom meracích nástrojov zameraných na exekutívne fungovanie a jazykovú kompetenciu. Pre obe domény sme vybrali jednu posudzovaciu škálu a jedno výkonové meranie. Súčasťou výslednej syntézy budú prípadové štúdie participantov vypracované na základe štúdia školskej dokumentácie, rozhovorov s pedagogickými a odbornými zamestnancami školy a reflexia na postup intervencií. Aby sme dokázali objektívnejšie vyhodnotiť výsledky výkonových meraní pred intervenciami a po nich, učiteľov a/alebo asistentov požiadame o vyplnenie Dotazníka predchádzajúcich udalostí (Sansosti et al. 2010). Dotazník bude vyplnený za účelom analýzy možných okolností ovplyvňujúcich výkon žiakov pri použitých testových metódach.

Zhrnutie výsledkov: V rámci interpretácie výsledkov výskumu komparáciou vstupného a výstupného merania stanovené hypotézy potvrdíme alebo zamietneme. V závere výskumu budeme formulovať odporúčania pre špeciálnopedagogickú a inkluzívnu teóriu i prax.

Stručný záver: Výsledky realizovaného výskumu budú predmetom diskusie v komparácii s výsledkami iných výskumov v oblasti vzťahu exekutívneho fungovania osôb s PAS k ich jazykovej kompetencii a možnostiam intervenovania.

Kľúčové slová: porucha autistického spektra; pervazívna vývinová porucha; exekutívne fungovanie; jazyková kompetencia; intervencia.

Key words: autism spectrum disorder; pervasive developmental disorder; executive functioning; language competence; intervention.

Literatúra

- AKBAR, Maysa, Rebecca LOOMIS a Rhea PAUL, 2013. The interplay of language on executive functions in children with ASD. In: *Research in Autism Spectrum Disorders*. 7(3), s. 494-501. Dostupné na: <https://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S1750946712001092>
- ELLIS WEISMER, Susan, 2014. Developmental Language Disorders: Challenges and Implications of Cross-Group Comparisons. In: *Folia Phoniatrica et Logopaedica* 65(2), s. 68-77 Dostupné na: <https://karger.com/article/doi/10.1159/000353896>
- MACIEJEWSKI, Matthew L, Lesley H CURTIS a Bryan DOWD. 2013. Study design elements for rigorous quasi-experimental comparative effectiveness research. *Journal of Comparative Effectiveness Research* [online]. 2(2): 159-173 [cit. 2025-5-16]. DOI: 10.2217/ce.13.7. ISSN 2042-6305. Dostupné na: <https://becarispublishing.com/doi/10.2217/ce.13.7>
- ROMEO, Rachel R., Boin CHOI, Laurel J. GABARD-DURNAM, Carol L. WILKINSON, April R. LEVIN, Meredith L. ROWE, Helen TAGER-FLUSBERG a Charles A. NELSON, 2022. Parental Language Input Predicts Neurooscillatory Patterns Associated with Language Development in Toddlers at Risk of Autism. In: *Journal of Autism and Developmental Disorders* 52(6), s. 2717-2731 Dostupné na: <https://link.springer.com/10.1007/s10803-021-05024-6>
- SANSOSTI, Frank J., Kelly A. POWELL-SMITH a Richard J. COWAN, 2010. *High-Functioning Autism/Asperger Syndrome in Schools: Assessment and Intervention*. New York: The Guilford Press.
- YEGANEH, Maryam Tafaraji a Ellahe KAMARI, 2020. Investigating Mean Length of Utterance (MLU) in Monolingual Persian Speaking Children with Autism Spectrum Disorder (ASD). In: *Shahroud Journal of Medical Sciences* 6(2), s. 15-23. Dostupné na: <https://sjms.shmu.ac.ir/index.php/ijhs/article/view/743>

Kontakt

Mgr. Zuzana Bednáriková
Prešovská univerzita v Prešove
Pedagogická fakulta
Ul. 17. novembra 15, 080 01 Prešov
Slovenská republika
zuzana.bednarikova@smail.unipo.sk

UČEBNICA VLASTIVEDY PRE 3. ROČNÍK ZŠ (TEMATICKÝ CELOK MIESTNY REGIÓN) – TVORBA A OVERENIE

Social Studies Textbook for the 3rd Grade of Primary School (Thematic Unit: Local Region) – Development and Evaluation

Radoslava GALLOVÁ

Predmet príspevku: Téma učebnicovej tvorby na 1. stupni základných škôl je v súčasnosti predmetom odborných diskusií, reflektujúcich spoločenskú požiadavku na zvyšovanie kvality vzdelávacích materiálov a ich súlad s kurikulárnymi zmenami. Súčasné učebnice sú podľa správy Najvyššieho kontrolného úradu (2020) považované za nevyhovujúce a nesystematicky spracované.

Učebnica je podľa Ashikuzzamana (2014) komplexný a štruktúrovaný vzdelávací nástroj využívaný vo výučbe na podporu učenia a učenia sa. Obsahuje systematicky usporiadané učivo, praktické príklady, cvičenia a vizuálne pomôcky súvisiace s učivom a podporujúce jeho pochopenie. Turek (2008) jej pripisuje mimoriadny význam vzhľadom na množstvo funkcií – od vzdelávacej a motivačnej až po komunikačnú či rozvíjajúcu. V súvislosti s tematickým celkom miestny región, chápaným podľa Kancíra a Madzikovej (2011) a Tomčíkovej (2010) ako územie obce, v ktorej sa nachádza škola a jej okolie, umožňuje učebnica možnosť prepájať priame pozorovanie prostredia s regionálnymi prvkami a tým podporovať poznávanie blízkeho i širšieho okolia žiakov.

V nadväznosti na vyššie spomenuté teoretické východiská sa príspevok zameriava na tvorbu a následné overenie pracovnej učebnice, ktorej cieľom je nielen sprostredkovať poznatky, ale zároveň podporovať rozvoj kreativity – tvorivého myslenia, prehlbovanie aktuálnych poznatkov a budovanie pozitívneho vzťahu žiakov k vzdelávacej oblasti Človek a spoločnosť.

Účel príspevku: Účelom príspevku bude poukázať na potrebu inovácie učebníc pre primárne vzdelávanie v súvislosti s prebiehajúcou kurikulárnou reformou. Predstavíme návrh učebnice podporujúcej rozvoj kreativity, vytváranie a prehlbovanie poznatkov a tiež formovanie pozitívneho vzťahu žiakov k vzdelávacej oblasti Človek a spoločnosť. V rámci výskumu si položíme otázky, či a do akej miery môže novokoncipovaná učebnica ovplyvňovať rozvoj kreativity, vytváranie a prehlbovanie nových poznatkov a zlepšovanie vzťahu žiakov k tejto vzdelávacej oblasti.

Príspevok zároveň popisuje teoretické východiská učebnicovej tvorby, metodologický postup pri tvorbe a implementácii učebnice a poukazuje na jej možný potenciál v edukačnej praxi.

Použité metódy: Výskum využije kvantitatívnu stratégiu. Realizácia výskumu prebehne v niekoľkých fázach, kde sa najprv uskutoční analýza súčasných učebníc s cieľom identifikovať ich nedostatky, silné stránky a možnosti inovácie. Následne prebehne dotazníkový prieskum medzi pedagógmi, zameraný na zistenie ich názorov na súčasné učebnice a očakávania od modernej učebnice. Položky dotazníka budú orientované na: náročnosť textov, zrozumiteľnosť obsahu, motivačný efekt, vhodnosť didaktických postupov, typy využívaných úloh a ďalšie relevantné aspekty. Na základe výsledkov týchto fáz sa pripraví časť novej

učebnice k vybranému tematickému celku, pričom zohľadnené budú zistenia z analýzy a dotazníkového prieskumu. Pri tvorbe učebnice budú rozhodujúcimi faktormi primeraná náročnosť textov, didaktická vhodnosť kartografických a iných obrazových materiálov a najmä začlenenie úloh rozvíjajúcich divergentné myslenie žiakov. Po vytvorení učebnice sa uskutoční implementácia vo vyučovaní, pred ktorou budú žiaci podrobení vstupnému testovaniu. V tejto fáze žiaci vyplnia dotazníky o vzťahu k predmetu, absolvujú testy kreativity, (napríklad Torranceho test tvorivého myslenia) a vedomostné testy. Experimentálna skupina bude následne pracovať s novou učebnicou, zatiaľ čo kontrolná skupina bude pokračovať v práci so súčasnými učebnicami. Paralelne bude prebiehať štruktúrované pozorovania vyučovacích hodín, počas ktorých sa učebnica bude využívať.

Výskumný súbor budú tvoriť žiaci tretieho ročníka zo šiestich tried troch základných škôl, pričom v každej triede bude maximálne 25 žiakov. V každej škole bude jedna experimentálna skupina a jedna kontrolná skupina. Typ výberu žiakov bude nenáhodný, zameraný na školy ochotné participovať vo výskume, pričom zloženie skupín bude určené podľa tried, ktoré žiaci navštevujú. Cieľom výskumu je overiť, či novovytvorená učebnica podporuje rozvoj vedomostí, tvorivosti a pozitívneho vzťahu žiakov k oblasti Človek a spoločnosť viac ako iná učebnica pre túto oblasť. Nezávislou premennou bude preto učebnica, zatiaľ čo závislé premenné predstavujú vedomosti žiakov merané vedomostným testom, kreativita žiakov meraná napr. Torranceho testom tvorivého myslenia a vzťah žiakov k vzdelávacej oblasti, hodnotený dotazníkom o vzťahu k vzdelávacej oblasti Človek a spoločnosť.

Zhrnutie výsledkov: V rámci analýzy a interpretácie výsledkov budeme komparovať vstupné a výstupné merania medzi kontrolnými a experimentálnymi skupinami žiakov, čím overíme stanovené hypotézy o účinnosti učebnice a identifikujeme jej silné a slabé stránky. Nadobudnuté výsledky budeme interpretovať v kontexte teoretických východísk učebnicovej tvorby, analýzy učebníc a cieľov výskumu, čím budeme chcieť zhodnotiť potenciálny prínos novej učebnice k rozvoju poznatkov, kreativity a vzťahu žiakov ku vzdelávacej oblasti Človek a spoločnosť.

Stručný záver: Predpokladaným čiastkovým výsledkom výskumu bude zhodnotenie kvality súčasných učebníc vlastivedy pre 3. ročník prostredníctvom vybraných metód hodnotenia kvality učebníc a učebnicových textov. Hodnotenie sa uskutoční pomocou špecifických merných prostriedkov, zameraných na jednotlivé štrukturálne zložky učebníc. Na základe teoretických a empirických poznatkov bude vypracovaný návrh novej učebnice pre oblasť Človek a spoločnosť pre 3. ročník so zameraním na miestnu krajinu. Výskum tak má potenciál obohatiť teóriu i prax tvorby učebníc. Obmedzením je rozsah v rámci doktorandského štúdia, ktorý neumožňuje vypracovať kompletnú učebnicu, ale len vybraný celok, ako aj limitovaný rozsah experimentálneho overovania. Prínos výskumu vidíme v exaktných meraniach kvality štruktúrnych zložiek učebníc, napríklad využitím Nestlerovej metódy, ktorá podľa Benčíkovej a kol. (2021) slúži na meranie obtiažnosti učebných textov. Pri analýze úloh budeme zisťovať mieru využívania úloh najvyššej kognitívnej úrovne podľa Bloomovej taxonómie. Predpokladaný prínos vidíme najmä v konkrétnej ukážke učebnice, ktorej účinnosť bude experimentálne overená v pedagogickej praxi.

Kľúčové slová: teória tvorby učebníc; primárne vzdelávanie; vlastiveda; experimentálne overenie.

Key words: theory of textbook development; primary education; social studies; experimental verification.

Literatúra

- ASHIKUZZAMAN, M., 2014. *What is a Textbook?* [online]. Dostupné na: <https://www.lisedunetwork.com/textbook/>
- BENČÍKOVÁ, Z. a kol. 2021. *A Comparative Analysis of Text Difficulty in Slovak and Canadian Science Textbooks*. [online]. Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/358098912_A_Comparative_Analysis_of_Text_Difficulty_in_Slovak_and_Canadian_Science_Textbooks
- KANCÍR, J. a A. MADZIKOVÁ. 2011. *Didaktika vlastivedy*. Prešov: Universum.
- NAJVYŠŠÍ KONTROLNÝ ÚRAD SLOVENSKEJ REPUBLIKY, 2020. Tlačové správy 2020. *Učitelia upozorňujú na nekvalitné učebnice a zle nastavený systém ich výberu či distribúcie*. [online]. Dostupné na: <https://www.nku.gov.sk/-/ucitelia-upozornuju-na-nekvalitne-ucebnice-a-zle-nastaveny-system-ich-vyberu-ci-distribucie>
- TOMČÍKOVÁ, M., 2010. Miestna krajina vo vyučovaní vlastivedy a geografie na základnej škole. *Geographia Cassoviensis*. 1/2010, pp. 159 – 163.
- TUREK, I., 2008. *Didaktika*. Bratislava: Iura Edition.

Kontakt

Mgr. Radoslava Gallová
Prešovská univerzita v Prešove
Pedagogická fakulta
Ul. 17. novembra 15, 080 01 Prešov
Slovenská republika
radoslava.gallova.1@smail.unipo.sk

ANALÝZA VZŤAHOV POHYBOVÝCH SCHOPNOSTÍ A ZRUČNOSTÍ V MOTORIKE DETÍ PREDŠKOLSKÉHO A MLADŠIEHO ŠKOLSKÉHO VEKU Analysis of the relationship between motor abilities and skills in the motor development of preschool and early school age children

Laura KRÁĽOVÁ

Predmet príspevku: Pohyb ako prirodzená súčasť detského vývinu zohráva zásadnú úlohu vo formovaní základných pohybových kompetencií, ktoré ovplyvňujú nielen fyzickú zdatnosť, ale aj celkový rozvoj osobnosti. Základné pohybové kompetencie možno chápať ako integrovaný súbor pohybových schopností a zručností (Herrmann, Seelig 2017a). Pohybové schopnosti predstavujú základné, prevažne biologicky podmienené predpoklady organizmu, ktoré umožňujú realizáciu a optimalizáciu pohybových činností. Ide o dispozičné faktory, ako sú sila, rýchlosť, vytrvalosť, koordinácia či flexibilita, ktoré vytvárajú základ pre motorické

učenie a rozvoj zručností. Ich charakteristikou je relatívna stálosť a vysoká miera generalizácie (Herrmann, Seelig 2017b). Naopak, pohybové zručnosti sa formujú prostredníctvom procesu motorického učenia a predstavujú naučené, kontextovo špecifické spôsoby realizácie pohybových úloh (Herrmann, Seelig 2017a). Z uvedeného vyplýva, že základné pohybové kompetencie predstavujú syntézu pohybových schopností a zručností, ktorá sa prejavuje v schopnosti dieťaťa zmysluplne využívať svoje dispozičné aj naučené predpoklady v rôznych pohybových situáciách. V kontexte telesnej a športovej výchovy nadobúdajú základné pohybové kompetencie osobitný význam, pretože predstavujú kritérium úspešnosti motorického rozvoja žiakov a zároveň cieľový stav edukačného procesu. Ako uvádzajú Herrmann a Seelig (2017a) či Scheuer et al. (2017), priemerná úroveň týchto kompetencií umožňuje žiakom aktívne sa zapájať do rôznorodých pohybových a športových činností, čím získavajú prístup k pokročilejším edukačným obsahom a rozvíjajú aj sociálne, kognitívne a emocionálne dimenzie osobnosti. Lopes et al. (2021) zároveň zdôrazňujú, že systematické rozvíjanie pohybových kompetencií v školskom prostredí podporuje celoživotný vzťah k pohybu a vytvára základ pre zdravý a aktívny životný štýl.

Účel príspevku: V predkladanom príspevku prezentujeme úvod do problematiky pohybových schopností, zručností a ich vzťahov v kontexte motorického vývinu detí predškolského a mladšieho školského veku. V období predškolského veku sa motorická ontogenéza prejavuje najmä intenzívnym rozvojom hrubej motoriky, koordinácie a rovnováhy, pričom dieťa začína automatizovať základné lokomočné pohyby a postupne rozvíja jemnú motoriku. Pohyb má spontánny, herný charakter a je úzko prepojený so senzorickým a emočným vývinom dieťaťa. V období mladšieho školského veku sa tieto základné pohybové vzory postupne stabilizujú a zdokonaľujú. Dochádza k výraznému zlepšeniu presnosti, plynulosti, rytmickosti a koordinácie pohybov, zvyšuje sa úroveň sily, rýchlosti a rovnováhy, pričom dieťa už dokáže efektívne spájať viaceré pohybové prvky do zložitejších činností (Masaryková 2018). Mladší školský vek sa zároveň považuje za tzv. „zlatý vek motorickej učenlivosti“, pretože je veľmi priaznivý pre rozvoj všeobecných koordinačných schopností a deti majú v tomto období optimálne predpoklady na rozvoj a upevnenie motorických zručností (Faglicová 2014). Zmysluplnosť príspevku spočíva v hľadaní vzájomných prepojení medzi jednotlivými motorickými zložkami, nielen v ich deskripcii. Skúmanie vzťahov medzi schopnosťami a zručnosťami vo vekovom rozhraní 5 až 10 rokov umožní lepšie pochopiť, ako sa motorika formuje v kľúčovom období vývinu.

Použité metódy: V rámci kvantitatívneho dizajnu bude realizované testovanie prostredníctvom štandardizovaných testovacích batérií MOBAK (Herrmann, Seelig 2018) a KTK (Kiphard, Schilling 2007), ktoré sú zamerané na meranie úrovne pohybových kompetencií – zručností a schopností. Tieto nástroje umožňujú komplexné posúdenie motorického rozvoja detí v predškolskom a mladšom školskom veku a poskytujú objektívny obraz o úrovni zvládnutia fundamentálnych pohybových úloh. Testovacia batéria MOBAK hodnotí úroveň základných pohybových kompetencií v dvoch oblastiach – pohyb s vlastným telom a manipulácia s náčiním. Na meranie úrovne koordinácie, ako jednej z kľúčových pohybových schopností, bude použitý test KTK, ktorý pozostáva zo štyroch úloh

orientovaných na rovnováhu, rytmizáciu a priestorovo-časovú orientáciu. Ako komplementárny nástroj bude použitý SEMOK (Bretz, Strotmeyer a Herrmann 2023), ktorý bol vyvinutý ako doplnková metóda k batérii MOBAK. SEMOK hodnotí, ako deti subjektívne vnímajú svoju schopnosť vykonávať základné pohybové úlohy v rovnakých oblastiach ako MOBAK, teda v doméne pohybov s vlastným telom a v doméne manipulácie s predmetmi. Tento nástroj umožňuje porovnať reálne motorické kompetencie (AMC – actual motor competencies) s vnímanými kompetenciami (PMC – perceived motor competencies) a tým poukazuje na vzťah medzi motorickou výkonnosťou a seba percepciou detí. Výskumný súbor bude pozostávať z detí predškolského a mladšieho školského veku v regióne východného Slovenska. Predpokladaným rozsahom súboru je 150 detí. Testovanie bude prebiehať v školskom prostredí v súlade s metodickými odporúčeniami autorov testových batérií.

Zhrnutie výsledkov: Očakávaným záverom je identifikácia vzťahov medzi jednotlivými komponentmi motoriky, konkrétne medzi úrovňou pohybových zručností a schopností meraných prostredníctvom testových batérií MOBAK a KTK, a úrovňou seba percepcie dieťaťa zisťovanej prostredníctvom nástroja SEMOK.

Stručný záver: Predkladaný príspevok zdôrazňuje potrebu komplexného pohľadu na motorický vývin dieťaťa. Výskum pomôže k vysvetleniu vzťahov medzi jednotlivými komponentmi motoriky a sprostredkuje odporúčania pre rozvoj pohybovej gramotnosti v predprimárnom a primárnom vzdelávaní. Zistenia môžu byť prínosné pre adekvátnejšie plánovanie pohybových aktivít v školskom prostredí, a zároveň poukážu na potrebu komplexného prístupu k pohybovému rozvoju detí. Vysvetlenie vzťahov jednotlivých komponentov motoriky umožní presnejšie analyzovať aj vzťahy motorického vývinu k iným oblastiam osobnosti – sociálnemu vývinu, kognitívnemu vývinu, emocionálnemu vývinu.

Kľúčové slová: pohybové kompetencie; pohybové zručnosti; pohybové schopnosti; MOBAK; KTK.

Key words: motor competencies; motor skills; motor abilities, MOBAK; KTK.

Literatúra

- BRETZ, K., STROTMAYER, A. a C. HERRMANN, 2023. *SEMOK 1-2 – Selbstwahrnehmung motorischer Basiskompetenzen in der ersten und zweiten Primarschulklasse (Manual)*. Basel: Universität Basel. [online]. Dostupné na: https://www.researchgate.net/profile/Kathrin-Bretz/publication/375714606_SEMOK
- HERRMANN, C. a H. SEELIG, 2018. *MOBAK 1–4: Testmanual zu den MOBAK-Tests für die Klassenstufen 1–4*. Hamburg: Feldhaus Verlag. [online]. Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/332539719_MOBAK_1-4_Testmanual

- HERRMANN, C. a H. SEELIG, 2017a. "I can dribble!" On the relationship between children's motor competencies and corresponding self-perceptions. *German Journal of Exercise and Sport Research*, 47(4), pp. 324-334. Dostupné na: <https://link.springer.com/article/10.1007/s12662-017-0468-x>
- HERRMANN, C. a H. SEELIG, 2017b. Basic motor competencies of fifth grades. Construct validity of the MOBAK-5 test instrument and determinants. . *German Journal of Exercise and Sport Research*, 47(2), pp. 110-121. Dostupné na: <https://link.springer.com/article/10.1007/s12662-016-0430-3>
- KIPHARD, E. J. a F. SCHILLING, 2007. *Körperkoordinationstest für Kinder: KTK; Manual*. Göttingen: Beltz Test.
- LOPES, L., et al., 2021. A narrative review of motor competence in children and adolescents: what we know and what we need to find out. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. Dostupné na: <https://digibug.ugr.es/bitstream/handle/10481/66707/ijerph-18-00018-v3.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- MASARYKOVÁ, D., 2018. *Pohybové kompetencie v predprimárnom a primárnom vzdelávaní*. Trnava: Trnavská univerzita v Trnave.
- FAGLICOVÁ, T., 2014. Uplatňovanie telesnej výchovy v materskej škole s témou: Doprava. In: M. Miňová a kol. *Teória a prax telesnej výchovy v materskej škole*. Prešov: PU v Prešove, s. 130–131. Dostupné na: <https://omep.sk/wp-content/uploads/2013/03/Teoria-a-prax-telesnej-vychovy-v-materskej-skoly.pdf#page=130>
- SCHEUER, C., et al., 2017. Development and validation of a survey instrument for detection basic motor competencies in elementary school children. *Cognet Education*, 4(1). Dostupné na: <http://tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/2331186X.2017.1337544?needAccess=true>
- SCHEUER, C., HERRMANN, C., a A., BUND, 2019. Motor tests for primary school aged children: A systematic review, *Journal of Sports Sciences*, 37(10), pp. 1097 – 1112. Dostupné na: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/02640414.2018.1544535>

Kontakt

Mgr. Laura Kráľová
Prešovská univerzita v Prešove
Pedagogická fakulta
Ul. 17. novembra 15, 080 01 Prešov
Slovenská republika
laura.kralova@smail.unipo.sk

REFLEXIA REFORMY PORADENSKÉHO SYSTÉMU V PODMIENKACH ŠKOLSKEJ PRAXE

Reflection on the reform of the counseling system in the context of school practice

Zuzana MARCINEKOVÁ

Predmet príspevku: Premeny spoločnosti prebiehajúce v posledných desaťročiach v Slovenskej republike, a súběžne v Európe, sa významne dotkli všetkých oblastí spoločenského života a vzdelávanie nevynímajúc. Vývoj pohľadu na vzdelávanie od jeho historických foriem až po súčasné paradigma inkluzívneho vzdelávania poukazuje na nevyhnutnosť pochopenia a akceptácie diverzity žiackych potrieb, ako aj na potrebu systematickej implementácie princípov inklúzie v pedagogickej praxi. Ako zdôrazňuje L. Novosad (2009, s. 26) "inklúzia nie je výhoda, ktorú by si muselo dieťa zaslúžiť zvládnutím požiadaviek školy, ale automatické právo." Neoddeliteľnou súčasťou systému vzdelávania je v kontexte inklúzie poradenský systém, ktorý prechádzal postupnými zmenami smerujúcimi k zabezpečeniu komplexnej a adresnej podpory dieťaťa a zabezpečenia jeho práva na dostupné vzdelanie. Reforma poradenského systému priniesla koncepčné zmeny v podobe školských podporných tímov, vymedzenia ich poslania, odborných kompetencií a zavedenia širokého spektra podporných opatrení. Cieľom týchto zmien je zvýšiť dostupnosť poradenskej starostlivosti, posilniť včasnú diagnostiku, intervenciu a prevenciu, ako aj redukovať nerovnosti v prístupe k podpore a vzdelávaniu.

Výskumný problém spočíva v identifikácii a analýze rizík, ktoré sa v procese implementácie podporných opatrení na základných školách prejavujú na úrovni systému, školy a jednotlivca. Cieľom je porozumieť ich príčinám, dôsledkom a možnostiam eliminácie. Osobitný dôraz je kladený na ľudský faktor – postoje, kompetencie, pripravenosť a spoluprácu učiteľov, členov školských podporných tímov a rodičov, ktoré môže významne ovplyvniť udržateľnosť implementácie. Na riziko v prípade samotných pedagogických a odborných pracovníkov upozorňuje P. Mittler (2000), ktorý poukazuje na prístup učiteľov.

Účel príspevku: Účelom príspevku je poukázať na potrebu analyzovať dopad novo nastavených podporných mechanizmov, multidisciplinárnej spolupráce a redefinovaných kompetenčných rámcov pedagogických a odborných zamestnancov v kontexte reformy poradenského systému. Špecifickým cieľom výskumu je analyzovať, vzťah medzi postojmi, pripravenosťou a kompetenciami pedagogických a odborných zamestnancov s výskytom problémového či sociálno-patologického správania žiakov v školskom prostredí. Do akej miery uvedené ovplyvňuje efektivitu implementácie podporných opatrení, ako aj celkovú klímu školy.

Použité metódy: Výskum je koncipovaný ako zmiešaný dizajn, kombinujúci dotazníkové šetrenie a pološtruktúrované rozhovory.

Kvantitatívna časť zisťuje postoje, pripravenosť a vnímané riziká implementácie podporných opatrení. Kvalitatívna časť prináša hlbšie pochopenie skúseností a kontextových faktorov prostredníctvom tematickej analýzy. Vychádzajúc zo všeobecného, odbornou verejnosťou

rešpektovaného tvrdenia, že teória je základným predpokladom pre efektívne riešenie praktických problémov, sa zameriame na získanie dostupných teoretických poznatkov ale aj skúseností z krajín s vysokou mierou implementácie princípov inklúzie, ich poradenským systémom. Výber vzorky bude realizovaný účelovým výberom základných škôl, ktoré implementujú podporné opatrenia podľa platnej legislatívy. Do výskumu budú zahrnutí pedagogický, nepedagogický a odborní zamestnanci s rôznou dĺžkou praxe, aprobáciou a skúsenosťami s poskytovaním podpory žiakom so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami.

Získané kvantitatívne dáta z dotazníkového šetrenia budú spracované pomocou deskriptívnej a interferenčnej štatistiky (napr. korelácia). Kvalitatívne dáta z rozhovorov budú analyzované metódou tematickej analýzy, ktorá umožní identifikovať kľúčové oblasti rizík, bariér a facilitátorov úspešnej implementácie. Výsledky oboch častí budú následne triangulované s cieľom posilniť validitu interpretácií a formulovať odporúčania pre školskú prax a systémové zmeny.

Zhrnutie výsledkov: Predpokladaným výstupom výskumu je súbor empiricky podložených informácií, ktoré umožnia rozšíriť poznatkovú bázu o implementácii podporných opatrení a o faktoroch ovplyvňujúcich ich efektivitu v školskom prostredí. Výsledky prispievajú k spresneniu terminológie, k sumarizácii dostupných poznatkov o vplyve pedagogického prístupu, postoja a odborného pôsobenia na správanie žiakov a na kvalitu poskytovanej podpory. Výskum identifikuje riziká a bariéry úspešnej implementácie podporných opatrení v praxi a ponúkne odporúčania na optimalizáciu procesov v školách i poradenských zariadeniach. Empirické zistenia poskytnú reflexiu dopadov reformy v konkrétnych školských podmienkach a umožnia lepšie porozumieť vzťahom medzi pripravenosťou pedagogických zamestnancov, implementáciou podporných opatrení a výskytom rizikového správania žiakov. Očakávaným spoločenským prínosom výskumu je zvýšenie povedomia a informovanosti o význame kvalitného, koordinovaného a udržateľného poradenského systému v škole.

Stručný záver: Zistenia výskumu môžu prispieť ku kvalitnejšiemu prepájaniu teoretických poznatkov so školskou praxou a k posilneniu kompetencií pedagogických a odborných zamestnancov pri realizácii podporných opatrení. Reflexia postojov a pripravenosti učiteľov zároveň umožní lepšie pochopiť ich vplyv na správanie žiakov. Výsledky tak môžu podporiť tvorbu systémových opatrení, ktoré prispievajú k znižovaniu rizikového správania a k budovaniu inkluzívnejšieho školského prostredia.

Kľúčové slová: podporné opatrenia; reforma; sociálno-patologické javy; prevencia; pedagogický a odborný zamestnanec.

Key words: support measures; reform; socio-pathological phenomena; prevention; educational and professional staff.

Literatúra

- BAKOŠOVÁ, Z., 2005. *Sociálna pedagogika ako životná pomoc*. Bratislava.
- HRONCOVÁ, J., EMMEROVÁ, I., KROPÁČOVÁ, K. a kol., 2013. *Preventívna sociálno-výchovná činnosť v škole*. Banská Bystrica.
- JUHÁSOVÁ, A. a K. DEBNÁRIKOVÁ, 2016. *Školské prostredie ako priestor pre prevenciu delikvencie*. Bratislava.
- NOVOSAD, L. 2009. Poradenství pro osoby se zdravotním a sociálním znevýhodněním: základy a předpoklady dobré poradenské praxe. Praha: Portál.
- ŠUHAJDOVÁ, I., 2017 Možné riziká pri zavádzaní a realizovaní inklúzie v školskom prostredí. In: *Vychovávateľ*. roč. 65, č. 9-10, s. 10-17
- MINISTERSTVO ŠKOLSTVA, VÝSKUMU, VÝVOJA A MLÁDEŽE SLOVENSKEJ REPUBLIKY, 2023. *Reforma poradenského systému prinesie jednotný a prehľadný systém poradní podľa potrieb žiaka*. Dostupné na: <https://www.minedu.sk/reforma-poradenskeho-systemu-prinesie-jednotny-a-prehladny-system-poradni-podla-potrieb-ziaka/>
- SÍTHOVÁ, S., 2022. *Reforma poradenstva je na dosah*. Dostupné na: <https://www.minedu.sk/s-sithova-reforma-poradenstva-je-na-dosah-poradniam-pri-zmene-v-sieti-pomozu-dve-prirucky-z-dielne-rezortu-skolstva/>
- MINISTERSTVO ŠKOLSTVA, VEDY, VÝSKUMU, 2022. *Základné princípy zmien*. Dostupné na: https://vzdelavanie21.sk/zmeny-v-obsahu-a-forme-vzdelavania/zakladne-principy/#elementor-toc__heading-anchor-7

PRACOVNÁ ZÁŤAŽ A PRACOVNÁ SPOKOJNOSŤ UČITEĽOV V OBDOBÍ LEGISLATÍVNYCH A KURIKULÁRNYCH REFORIEM Teachers' workload and job satisfaction in a period of legislative and curriculum reforms

Martina PAVKO

Predmet príspevku: Vzdelávací systém na Slovensku v posledných rokoch prechádza dynamickými legislatívnymi a kurikulárnymi zmenami, ktoré ovplyvňujú každodennú prácu učiteľov. Tieto zmeny sa netýkajú len obsahu vzdelávania, ale aj rastúcich nárokov na rozvoj profesijných kompetencií, v súvislosti s inkluzívnym vzdelávaním a zavádzaním systému podporných opatrení. Ich právny rámec vytvára Zákon č. 182/2023 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (MŠVVaM SR 2023). Uvedené zmeny prinášajú so sebou nové požiadavky na učiteľov, zvyšujú ich pracovnú záťaž a môžu ovplyvniť aj pracovnú spokojnosť, čo potvrdzujú viaceré zahraničné aj domáce výskumy (McLeskey & Waldron 2002; Hakanen et al. 2005; Sirotová & Jandová 2023; Kasáčová, Babiaková & Brozmanová 2024). Pracovná záťaž sa v pedagogickej profesii chápe ako súhrn všetkých činností, ktoré presahujú samotné vyučovanie a zahŕňajú administratívu, prípravu a spoluprácu s odborníkmi (OECD 2014). Nadmerná pracovná záťaž môže viesť k stresu a syndrómu vyhorenia (Maslach & Jackson 1981). Naopak, pracovná spokojnosť sa spája s vnútornými i vonkajšími faktormi – od pocitu zmysluplnosti práce a uznania až po pracovné

podmienky a spoločenský status (Kollárik & Sollárová 2004). Vzťah medzi týmito dvomi premennými je preto kľúčový pre pochopenie kvality profesijnej praxe učiteľov. Legislatívne a kurikulárne zmeny môžu ovplyvňovať pracovnú záťaž učiteľov, čo následne ovplyvňuje ich pracovnú spokojnosť. Tento vzájomný vzťah poukazuje na potrebu systémového a podporného prístupu pri zavádzaní legislatívnych a kurikulárnych zmien, ktorý bude zohľadňovať aktuálne pracovné podmienky pedagogických zamestnancov.

Účel príspevku: Predkladaný príspevok sa zameriava na priblíženie teoretických východísk a metodiky pripravovaného výskumu v rámci dizertačnej práce. Cieľom výskumu bude zistiť mieru a vzťah pracovnej záťaže a pracovnej spokojnosti učiteľov primárneho vzdelávania v kontexte legislatívnych a kurikulárnych reforiem. Zámerom je identifikovať faktory, ktoré učitelia považujú za prekážky pri implementácii zmien, preskúmať profesijné kompetencie potrebné na zvládanie nových požiadaviek a určiť, akým spôsobom legislatívne a kurikulárne reformy ovplyvňujú ich subjektívne vnímanú pracovnú záťaž a spokojnosť.

Použité metódy: V rámci výskumu uplatníme zmiešaný výskumný dizajn, ktorý kombinuje kvantitatívne a kvalitatívne metódy zberu a analýzy údajov. Tento prístup umožňuje komplexnejšie porozumenie skúmaného javu a zároveň zabezpečuje trianguláciu dát, čím sa zvyšuje validita a reliabilita výskumných zistení (Bačíková & Janovská, 2018). Výskumný súbor budú tvoriť učitelia základných škôl Slovenskej republiky, konkrétne učitelia primárneho vzdelávania. Na zber údajov bude použitý dotazník, ktorý bude koncipovaný na základe analýzy a integrácie už overených meracích nástrojov, ktoré sme analyzovali a kategorizovali do nasledujúcich oblastí a pre príklad uvádzame niektoré z nich:

- *meracie nástroje zamerané na pracovnú záťaž a syndróm vyhorenia* (Maslach & Jackson, 1981; Reilly, 1982; Fimian, 1984; Thiagarajan, Chakrabarty & Taylor, 2006),
- *meracie nástroje zamerané na pracovnú a životnú spokojnosť* (Weiss et al., 1967; Lester, 1987; Fahrenberg et al., 2010; Pepe et al., 2017),
- *meracie nástroje zamerané na postoje, správanie a pripravenosť voči zmenám* (Wanous, 2000; Oreg, 2003; Yung, 2004; Kayir & Toraman, 2021).

V tejto etape pripravovanej práce uvažujeme o kombinácii štandardizovaných nástrojov, konkrétne *Teacher Attitudes Toward Change* (Yung, 2004), *Curriculum Changes Perception Scale* (Kayir & Toraman, 2021), *Teacher's Job Satisfaction Questionnaire* (Lester, 1987) a *Role Overload Scale* (Reilly, 1982). Pred ich použitím budú overené psychometrické vlastnosti týchto meracích nástrojov s cieľom zabezpečiť ich reliabilitu a validitu.

Kvalitatívna časť výskumu bude realizovaná prostredníctvom pološtruktúrovaných individuálnych rozhovorov s vybranými respondentmi z výskumnej vzorky. Rozhovory poskytnú hlbší pohľad na subjektívne vnímanie pracovnej záťaže a pracovnej spokojnosti, identifikáciu prekážok pri implementácii legislatívnych a kurikulárnych zmien, vnímanie podpory zo strany vedenia školy a systému profesijného rozvoja. Rozhovory budú realizované po vyhodnotení dotazníkov, aby umožnili doplniť a interpretovať kvantitatívne výsledky.

Na spracovanie získaných údajov bude uplatnená štatistická analýza zahŕňajúca deskriptívnu a inferenčnú štatistiku, obsahovú analýzu rozhovorov a korelačno-komparačnú procedúru,

ktorá umožní identifikovať vzťahy a rozdiely medzi sledovanými premennými. Výskum sa zameria predovšetkým na pracovnú záťaž a pracovnú spokojnosť učiteľov primárneho vzdelávania, pričom cieľom je zistiť mieru týchto javov a ich vzájomný vzťah v kontexte legislatívnych a kurikulárnych zmien. Ďalšie sledované premenné, ako postoje k zmenám, vnímané prekážky pri ich implementácii a profesijné kompetencie potrebné na zvládanie nových požiadaviek, budú analyzované vo vzťahu k hlavným premenným. Kvantitatívna časť umožní identifikovať vzťahy medzi mierou záťaže, spokojnosti a vybranými demografickými či profesijnými charakteristikami (napr. dĺžka praxe, typ školy, pohlavie, vek). Korelačná a komparačná analýza sa zameria na porovnanie úrovne pracovnej záťaže a spokojnosti medzi učiteľmi s rôznou dĺžkou praxe, medzi mužmi a ženami, ako aj medzi učiteľmi pôsobiacimi v odlišných typoch škôl. V nadväznosti na zistené súvislosti uvažujeme o uplatnení viacnásobnej regresnej analýzy, ktorá umožní identifikovať prediktory pracovnej záťaže a pracovnej spokojnosti učiteľov a určiť, ktoré faktory ich najvýraznejšie ovplyvňujú. Do regresného modelu budú zahrnuté premenné ako postoje k legislatívnym a kurikulárnym zmenám, vnímaná podpora vedenia školy, profesijné kompetencie, miera syndrómu vyhorenia a demografické charakteristiky. Tento prístup umožní určiť, ktoré faktory prispievajú k zvýšenej pracovnej záťaži a ktoré naopak podporujú pracovnú spokojnosť, ako aj preskúmať vzájomné prepojenia medzi oboma premennými.

Zhrnutie výsledkov: Získané poznatky z výskumu v dizertačnej práci môžu v budúcnosti prispieť k skvalitneniu pregraduálnej prípravy učiteľov a k vytváraniu efektívneho systému kontinuálneho profesijného vzdelávania. Zároveň môžu poslúžiť ako relevantné výstupy pre zodpovedných aktérov v oblasti vzdelávacej politiky a didaktickej podpory škôl.

Stručný záver: Skúmanie vzťahu medzi pracovnou záťažou a pracovnou spokojnosťou učiteľov primárneho vzdelávania je aktuálne v kontexte prebiehajúcich legislatívnych a kurikulárnych reforiem, ktoré ovplyvňujú podmienky ich praxe. Tieto zmeny prinášajú nové očakávania a otvárajú otázku, či existuje vzťah medzi pracovnou záťažou, pracovnou spokojnosťou a samotnými reformnými procesmi. Príspevok poukazuje na potrebu hlbšieho skúmania tejto problematiky. Výsledky môžu prispieť k zlepšeniu prípravy a podpory učiteľov.

Kľúčové slová: pracovná záťaž; pracovná spokojnosť; legislatívne a kurikulárne reformy; učitelia primárneho vzdelávania.

Key words: workload; job satisfaction; legislative and curriculum reforms; primary education teachers.

Literatúra

BAČÍKOVÁ, M. & A. JANOVSÁ, 2018. *Základy metodológie pedagogicko-psychologického výskumu*. [online]. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach. Dostupné na: <https://unibook.upjs.sk/img/cms/2018/ff/zaklady-metodologie-ped-psych-vyskumu-web.pdf>

- FAHRENBERG, J., MYRTEK, M., BRÄHLER, E. & J. SCHUMACHER, 2010. *Life Satisfaction Questionnaire. Primary data from the standardization sample 1994*. [online]. Trier: Research Data Center at ZPID. Dostupné na: <https://doi.org/10.5160/psychdata.fgjn94fr12>
- FIMIAN, M. J., 1984. *Teacher Stress Inventory--Revised (TSI)* [Database record]. APA PsycTests. Dostupné na: <https://doi.org/10.1037/t10126-000>
- HAKANEN, J. J., BAKKER, A. B. & W. B. SCHAUFELI, 2005. Burnout and work engagement among teachers. *Journal of School Psychology*, 43 (6), pp. 495 – 513. Dostupné na: <https://doi.org/10.1016/j.jsp.2005.11.001>
- KASÁČOVÁ, B., BABIAKOVÁ, S. & M. BROZMANOVÁ, 2024. *Pracovná záťaž a životná spokojnosť učiteľov v deskriptívnej analýze*. [online]. Banská Bystrica: Belianum. Dostupné na: <https://repo.umb.sk/server/api/core/bitstreams/f82ebd54-1ba0-4620-af6b-9f9bd8c888f4/content>
- KAYIR, G. & C. TORAMAN, 2021. Development of Curriculum Changes Perception Scale and Teachers' Perceptions of Curriculum Changes. *Educational Policy Analysis and Strategic Research*, 16 (2), pp. 7 – 24. Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/351917995_Development_of_Curriculum_Changes_Perception_Scale_and_Teachers%27_Perceptions_of_Curriculum_Changes
- KOLLÁRIK, T. & E. SOLLÁROVÁ, 2004. *Metódy sociálnopsychologickej praxe*. Bratislava: Ikar.
- LESTER, P. E., 1987. *Teacher Job Satisfaction Questionnaire (TJSQ)* [Database record]. APA PsycTests. Dostupné na: <https://psycnet.apa.org/doiLanding?doi=10.1037%2Ft11206-000>
- MASLACH, C. & S. E. JACKSON, 1981. The measurement of experienced burnout. *Journal of Occupational Behaviour*, 2 (2), pp. 99 – 113. Dostupné na: <https://doi.org/10.1002/job.4030020205>
- MCLESKEY, J. & N. L. WALDRON, 2002. Inclusion and School Change: Teacher Perceptions Regarding Curricular and Instructional Adaptations. *Teacher Education and Special Education*, 25 (1), pp. 41 – 45. Dostupné na: <https://doi.org/10.1177/088840640202500106>
- OECD, 2014. *TALIS 2013 results: An international perspective on teaching and learning*. [online]. OECD Publishing. Dostupné na: https://www.oecd.org/en/publications/talis-2013-results_9789264196261-en.html
- OREG, S., 2003. Resistance to Change: Developing an Individual Differences Measure. *Journal of Applied Psychology*, 88 (4), pp. 680 – 693. Dostupné na: https://bschool-en.huji.ac.il/sites/default/files/businesshe/files/oreg_2003_jap.pdf
- PEPE, A., ADDIMANDO, L. & G. VERONESE, 2017. Measuring Teacher Job Satisfaction: Assessing Invariance in the Teacher Job Satisfaction Scale (TJSS) Across Six Countries. *Europe's Journal of Psychology*, 13 (3), pp. 396 – 416. Dostupné na: <https://doi.org/10.5964/ejop.v13i3.1389>

- SIROTOVÁ, M. & V. JANDOVÁ, 2023. Pracovná spokojnosť slovenských učiteľov a jej vplyv na kvalitu edukačnej práce. In: *Sborník abstraktu: 15. Ročník mezinárodní vědecké konference ICOLLE*. Eds. L. Kamanová, M. Miškelová. Brno: Mendelova univerzita v Brně, s. 135 – 138. Dostupné na: <https://doi.org/10.11118/978-80-7509-933-4>
- KIN, T. M & KAREEM, O. A. 2017. Measuring teacher attitudes towards change: An empirical validation. *International Journal of Management in Education (IJMIE)*, 11(4), 437 – 469. Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/320210975_Measuring_teacher_attitudes_towards_change_An_empirical_validation
- THIAGARAJAN, P., CHAKRABARTY, S. & TAYLOR, R. D., 2006. A Confirmatory Factor Analysis of Reilly's Role Overload Scale. *Educational and Psychological Measurement*, 66 (4), pp. 657 – 666. Dostupné na: <https://doi.org/10.1177/0013164405282452>
- WANOUS, J. P., REICHERS, A. E. & AUSTIN, J. T., 2000. Cynicism about organizational change: Measurement, antecedents, and correlates. *Group & Organization Management*, 25 (2), pp. 132 – 153. Dostupné na: <https://doi.org/10.1177/1059601100252003>
- WEISS, D. J, DAWIS, R. V., ENGLAND, G. W. & L. H. LOFQUIST, 1967. *Minnesota Satisfaction Questionnaire--Short Form* [Database record]. APA PsycTests. Dostupné na: <https://doi.org/10.1037/t08880-000>
- Zákon č. 182/2023 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov. [online]. Bratislava: MŠVVaM. Dostupné na: <https://static.slov-lex.sk/static/SK/ZZ/2023/182/20230530.html>

Kontakt

Mgr. Martina Pavko
Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici
Pedagogická fakulta
Ružová 13, 974 11 Banská Bystrica
Slovenská republika
mdurianova@umb.sk

MULTI-ROLOVÝ AI CHATBOT AKO INOVATÍVNY NÁSTROJ V PRIMÁRNOM VZDELÁVANÍ

Multi-Role AI Chatbot as an Innovative Tool in Primary Education

Júlia ŠEBEJOVÁ

Predmet príspevku: Motivácia k skúmaniu využitia umelej inteligencie (Artificial Intelligence, AI) vo vzdelávaní vychádza z učiteľskej praxe, súvisiacej so zmenami v rámci kurikulárnej reformy. V tomto kontexte bol vytvorený pracovný chatbot na platforme Copilot, ktorý uľahčil administratívne a pedagogické úlohy. Skúsenosti s jeho používaním identifikovali oblasti pre ďalší vývoj. Na tomto základe je pripravovaný dizertačný výskum

zameraný na návrh a pilotnú implementáciu multi-rolového AI chatbota, ktorý má podporiť komunikáciu, organizačné procesy a personalizáciu učenia v primárnom vzdelávaní. Personalizácia učenia je v príspevku chápaná ako nástroj podpory inkluzívneho vzdelávania, ktorý umožňuje reagovať na individuálne potreby žiakov vrátane tých so ŠVVP. Cieľom je overiť, ako takýto nástroj môže uvoľniť kapacity učiteľov a podporných tímov, zvýšiť efektivitu organizačných procesov a podporiť rovnosť príležitostí v učení.

Účel príspevku: Cieľom príspevku je predstaviť výskumný zámer zameraný na vývoj a pilotnú implementáciu multi-rolového AI chatbota ako inovatívneho nástroja v primárnom vzdelávaní. Ako uvádzajú Holmes, Bialik a Fadel (2019), AI môže zásadne zmeniť proces personalizácie učenia; Luckin a kol. (2016) upozorňujú, že chatboty umožňujú prístupnejšiu interakciu so vzdelávacím obsahom. Výskum sa usiluje zistiť, ako môže implementácia multi-rolového AI chatbota optimalizovať komunikáciu, organizačné procesy a personalizáciu učenia v primárnom vzdelávaní z pohľadu učiteľa.

Použité metódy: Navrhovaný výskum je koncipovaný ako zmiešaný dizajn (Mixed Methods Research), ktorý kombinuje kvalitatívny a kvantitatívny prístup pre komplexné porozumenie skúmaného fenoménu. Metodologicky sa opiera o rámec design-based research (Wang a Hannafin 2005), teda iteratívny prístup, v ktorom sa nástroj vyvíja, testuje a zdokonaľuje v reálnom prostredí. Pilotná implementácia sa uskutoční v partnerskej základnej škole v Prešove, kde sa testuje aj architektúra multi-rolového chatbota vyvíjaného na platforme Microsoft Copilot Studio.

Predpokladané fázy zberu dát:

- pred-implementačná fáza: analýza potrieb a príprava prototypu,
- implementačná/pilotná fáza: zbieranie dát z logov, reflexívnych denníkov učiteľov, pozorovania,
- po-implementačná fáza: dotazníky a hĺbkové rozhovory na vyhodnotenie efektívnosti a dopadov.

Zhrnutie výsledkov: Keďže príspevok reflektuje počiatočnú fázu výskumu, výsledky v tejto fáze spočívajú v definovaní výskumných otázok, špecifikácii metodologického rámca a identifikovaní potenciálnych prínosov multi-rolového chatbota pre učiteľov, žiakov a rodičov. Na základe teoretických východísk (Holmes, Bialik a Fadel 2019; Luckin a kol. 2016) sa predpokladá, že implementácia nástroja môže znížiť administratívnu záťaž učiteľov, zefektívniť komunikáciu v školskom prostredí a podporiť personalizáciu učenia.

Stručný záver: Multi-rolový AI chatbot predstavuje perspektívny nástroj pre inováciu vzdelávacieho prostredia v primárnom vzdelávaní. Výskum má potenciál prispieť k teoretickému poznaniu o aplikácii umelej inteligencie v edukácii, ako aj k praktickému využitiu pri podpore učiteľov, žiakov a rodičov. Bezpečnostné a etické aspekty sú zohľadnené už v návrhu riešenia. Architektúra chatbota je postavená na platforme Microsoft 365 a Copilot, pričom jednotlivé roly používateľov (učiteľ, žiak, rodič) sa autentifikujú prostredníctvom školských kont. Dáta sú ukladané v prostredí Azure s garanciou dodržiavania

noriem GDPR, ISO 27001 a vnútorných bezpečnostných štandardov školy. V rámci výskumu sa osobné údaje nezhrmaďujú, interakcie sú anonymizované a slúžia výlučne na hodnotenie funkčnosti a používateľskej skúsenosti nástroja. Použitá infraštruktúra zároveň reflektuje požiadavky smernice NIS2 na riadenie kybernetickej bezpečnosti, keďže platforma Microsoft 365 a Azure spĺňa jej technické a organizačné štandardy. Obmedzením je aktuálne skorá fáza výskumu a pilotná realizácia na malej vzorke, očakáva sa však, že výsledky poskytnú podklady pre širšie implementácie a ďalší výskum. Multi-rolový AI chatbot má potenciál stať sa inovatívnym nástrojom podpory učiteľov a zlepšenia vzdelávacích procesov, pričom jeho úspešná adopcia si vyžaduje postupné zavádzanie, empirickú validáciu a systematickú podporu učiteľov.

Kľúčové slová: umelá inteligencia; chatbot; primárne vzdelávanie; personalizácia učenia.

Key words: artificial intelligence; chatbot; primary education; personalized learning.

Literatúra

HOLMES, W., BIALIK, M. a Ch. FADEL, 2019. *Artificial Intelligence in Education: Promises and Implications for Teaching and Learning*. Boston: Center for Curriculum Redesign.

LUCKIN, R., HOLMES, W., GRIFFITHS, M. a L. B. FORCIER, 2016. *Intelligence Unleashed: An Argument for AI in Education*. London: Pearson.

WANG, F. a M. J. HANNAFIN, 2005. Design-based research and technology-enhanced learning environments. *Educational Technology Research and Development*, 53 (4), s. 5–23.

Kontakt

Mgr. Júlia Šebejová
Prešovská univerzita v Prešove
Pedagogická fakulta
Ul. 17. novembra 15, 080 01 Prešov
Slovenská republika
julia.sebejova@smail.unipo.sk